

Finland

Öarnas och sjöarnas land

Sulkavan Soutu är världens största
roddevenemang. Sträckan runt ön
Partalansaari är drygt 60 kilometer lång.
Grupprodd i kyrkbåt har blivit särskilt po-
pulär, men det finns också många båtar
för en eller två personer.

Ärade läsare

Den här broschyren beskriver människornas liv, näringarna och naturen i skärgårdsområden både med och utan fasta vägförbindelser samt i skärgårdslika områden i Finland.

Finland är rikast på sjöar och vattendrag i världen och ett av Europas skärgårdsrikaste länder. Vi har 76 000 holmar och öar som är större än en halv hektar, 56 000 sjöar som är större än en hektar, 36 800 km över fem meter breda å- och älvmåror och 336 000 km strandlinje. Det finns vatten i varje kommun, och det kan också vara svårt att hitta en kommun utan någon ö eller holme. Det finns omkring 20 000 öar och holmar som är bebodda året runt eller bara tidvis. Varje ö, sjö och älv har sin givna plats i finländarnas hjärtan. Broschyren du håller i din hand beskriver denna vår unika rikedom.

Finland är uppspjälkt av skärgård och vatten; detta är en unik styrka, men orsakar extra kostnader för såväl näringslivet som staten och kommunerna. Våra öar, havsområden, sjöar, älvar och åar samt vår strandlinje är positiva faktorer i regionalutvecklingen i en värld, där man allt oftare lever av att producera upplevelser. Spektret av näringar i skärgårdskommunerna och kommunerna med skärgårdsdel är brett, även om ständiga strukturförändringar har minskat antalet arbetsplatser under tidens gång.

Skärgårds- och vattenområdena och deras utveckling berör hela folket tack vare fritidsboendet (ca 2 miljoner stugägare), båtlivet (700 000 båtar), fritidsfisket (1,8 miljoner fritidsfiskare), naturintresset och turismen.

I skärgårds- och vattenområdena verkar många myndigheter, såsom försvarsmakten, gränsbevakningen, polisen, de regionala räddningsverken, trafikmyndigheterna (förbindelsefartyg, lotsning, farleder, hamnar, kartering, assistans för vintertrafiken, färjor och vägar), miljömyndigheterna, Naturresurscentret och fiskerimyndigheterna samt Museiverket.

Finlands skärgårdspolitik utjämnar de nackdelar som orsakas av den splittrade strukturen, och utnyttjar öarna och vattnen som faktorer i regionutvecklingen. Skärgårdslagen är ett viktigt instrument i detta arbete. Naturens mångfald och beaktande av kultur- och landskapsfaktorer ingår som en väsentlig del i skärgårdspolitikerna.

Finlands regering har satt som mål att utveckla skärgårds- och insjöturismen till en europeisk attraktionsfaktor, och låta fritidsboendet bli en hörnsten för landsbygdens utveckling. Förutsättningarna är ypperliga. Finland erbjuder både sina egna invånare och utländska gäster en trygg miljö där man kan uppleva såväl sommarens värme, höstens färgprakt, vinterns snö och is som vårens ljus på vidsträckta skärgårds- och vattenområden.

Trevliga läsestunder.

Skärgårdsdelegationen
Arbets- och näringsministeriet

HEMELI PELTONEN / VASTAVALO

SAMPO KIVINIEMI / VASTAVALO

ESA OIKARINEN / VASTAVALO

RIISTO PUURANEN / VASTAVALO

Finland är ett land av öar och vatten

Låt oss först se på öarna. I Grekland finns det omkring 1 400 öar, i Danmark omkring 500. De här kända önationerna förlorar klart mot Nordeuropas tre "fastlandsnationer". I Sverige finns det upp till 221 831 öar och holmar, i Finland 178 947 och i Norge 117 116. Det finns knappast något annat område av den här storleken med över en halv miljon öar och holmar!

Antalet öar och holmar i inlandsvattnen i Finland är 98 050 och i havsområdena 80 897. Något över hundratusen av våra öar är mindre än en halv hektar, medan omkring 76 000 är större. Sveriges största ö, Gotland, är nästan två gånger så

stor som Finlands största, Soisalo. Norges största ö, Hinnøya, placerar sig i storlek mellan dessa två.

Också när vi ser på antalet året runt eller tidvis bebodda öar blir de kända önationerna klart på efterkälken jämfört med Finland. Trots att många öar förbundits med fastlandet via broar, finns det fortfarande 430 året runt bebodda öar som inte har fast vägförbindelse. I Grekland finns det drygt tvåhundra sådana öar, i Danmark kring hundra. På öar med vägförbindelse bor över 200 000 finländare – exempelvis närmare 50 000 helsingforsare. Antalet öar som är tidvis bebodda och saknar fast vägförbindelse är 19 600.

Den gamla lotsstationen på Boistö i Strömfors i Lovisa som ägs av sjöfartsrådet Juha Nurminen nådde rubrikerna sommaren 2014 när det kom fram att ett toppmöte där man diskuterade alternativa lösningar på krisen i Ukraina hade ägt rum där.

Öar enligt landskap

	0,5 ha– 1 km ²	1 – 10 km ²	Över 10 km ²	Totalt
1. Egentliga Finland	9 687	145	21	9 853
2. Södra Savolax	8 918	101	5	9 024
3. Lappland	8 594	60	3	8 657
4. Åland	8 014	77	14	8 105
5. Nyland	5 448	43	6	5 497
6. Norra Savolax	5 229	46	1	5 276
7. Norra Karelen	4 386	42	5	4 433
8. Österbotten	4 187	51	11	4 010
9. Mellersta Finland	3 971	37	2	4 010
10. Birkaland	2 897	9		2 906
11. Norra Österbotten	2 570	12	1	2 583
12. Satakunta	2 493	12	1	2 506
13. Södra Karelen	2 151	29	4	2 184
14. Kajanaland	1 933	14	1	1 948
15. Kymmenedalen	1 618	16		1 634
16. Päijänne-Tavastland	1 318	14	1	1 333
17. Mellersta Österbotten	623	3		626
18. Tavastland	512	1		513
19. Södra Österbotten	480	1		481
Totalt	75 029	713	76	75 818

Finland är också rikast i världen på sjöar och vattendrag. Inlandsvattnens areal är 33 000 km² och utgör en tiondel av Finlands hela areal. Kanada ligger strax bakom med en andel på 9 procent. Vidare har Finland havsområden på 82 000 km².

HANNU HUTTU / KUVALITERI

Sparkstöttingen uppfanns ursprungligen av skärgårdsbor. Den utvecklades på 1800-talet i Sverige för att man skulle kunna ta sig fram på isen. Den har använts av fiskare, säljagare och postutbärare.

JUHA NURMINEN

Fiskarsamhället på Fagerö i Pyttis var livskraftigt i mitten av förra århundradet. Då bodde över tvåhundra personer året runt på ön. Elektricitet fick man 1982, vattenledning 1989. Kommersen är livlig i bybutiken under sommardagar.

ANTERO AALTONEN

De största öarna i havsområdena

Nr	Namn	Kommun	Areal (km ²)
1.	Fasta Åland	Tot. 7 kommuner	685
2.	Kimito	Kimitoön, Salo	524
3.	Karlö	Karlö	195
4.	Replot	Korsholm	160
5.	Aasla/Otava	Nådendal	105
6.	Lemland	Lemland	92
7.	Eckerö	Eckerö	91
8.	Öja	Karleby, Larsmo	90
9.	Storlandet	Pargas	72
10.	Ålön	Pargas	70
11.	Kyrklandet	Pargas	64
12.	Kivimaa	Gustavs	57
13.	Pyhämaa	Nystad	53
14.	Vessölandet	Borgå	52
15.	Kirjalaön	Pargas	49
16.	Oxkungar-Tengmo-Kvimo	Vörå	46
17.	Lillandet	Pargas	38
18.	Stortervolandet	Pargas	37
19.	Larsmo	Larsmo	37
20.	Kaurissalo	Gustavs	36

De största öarna i insjöarna

Nr	Namn	Kommun	Areal (km ²)
1.	Soisalo	Heinävesi, Kuopio, Leppävirta, Varkaus	1 638
2.	Kerimäensaari	Enonkoski, Nyslott	1 069
3.	Hurissalo	S:t Michel, Puumala	174
4.	Partalansaari	Puumala, Sulkava	170
5.	Viljakansaari	Puumala	115
6.	Manamansalo	Vaala	76
7.	Äitsaari	Ruokolahti	74
8.	Moinniemensaari	Nyslott	53
9.	Oravisalo	Rääkkylä	49
10.	Kirkkosaari	Taipalsaari	47
11.	Väisälänsaari	Hirvensalmi, S:t Michel	35
12.	Virmaila	Padasjoki	35
13.	Kuivainen	Savitaipale	33
14.	Pyyliinsaari	Heinävesi	28
15.	Varpasalo	Rääkkylä	27
16.	Paalasmaa	Juga	27
17.	Salosaari	Ruokolax	26
18.	Judinsalo	Luhanka	25
19.	Lintusalo	Puumala	25
20.	Kyläniemi	Taipalsaari	23

Det finns över 60 meter strand för var och en

Finlands kust är trasig och kantad av en labyrint av öar och holmar. Sjöarna är fulla av uddar, vikar, öar och holmar. Älvarna och åarna slingrar sig fram. Land och vatten möts i en mycket längre strandlinje än man kanske tror.

Allt som allt finns det 336 000 km strandlinje i Finland, när man beaktar alla åar och älvar med över fem meter breda fåror. Vår strandlinje räcker till närmare åtta och ett halvt varv runt jorden.

Strandtypen och strandformen är avgörande faktorer för såväl människan som naturen. Hela strandlinjematerialet är inte inventerat i detalj, men för havskustens del har en jordartsindelning gjorts. Det finns mest moränstränder, omkring 43 procent. Vanligast är de längs Bottniska vikens kuster och på öarna. Det finns nästan lika mycket klippstränder, 42 procent. De förekommer främst i Skärgårdshavet och Finska viken. Tio procent är siltstränder, leriga stränder och mjuka stränder, fem procent är grus- och sandstränder. Drygt en procent eller ca 550 kilometer är stränder som människan skapat. Hit hör olika slag av invallningar liksom även hamn-, bro- och dammanläggningar.

I en klassificering enligt rekreationsvärdet räknas en jämn och bärande strand med mindre än tio graders lutning till första kategorin. Vidare ska man kunna röra sig utan hinder, vattenvegetationen ska vara sparsam och vattnet medeldjupt. Högst några procent av hela strandlinjen består av sådana stränder.

Variationen i vattenstånd inverkar också på strändernas användbarhet. Endast en knapp tiondel av Finlands strandlinje är sådan att det uppmätta vattenståndet under en lång period växlar mindre än en meter. Då är det fråga om insjöstränder. Vid omkring hälften av den totala strandlinjen är variationen över två meter – hit hör bland annat alla havsstränder. Variationer på över fem meter förekommer i synnerhet i Ounasjoki och Torne älv och i några reglerade insjöar.

Å andra sidan är stränderna i Finland mestadels mycket lämpliga för rekreation liksom också för bebyggelse jämfört med exempelvis de branta klippstränderna i Norge och Grekland. Vid stränderna i Frankrike, Storbritannien och Irland kan redan tidvattnets dygnsvariation överskrida fem meter. Där kan tidvattenzonen vara flera kilometer bred på låglänta ställen.

EERO J. LAAMANEN / VASTAVALO

Karlö är den tredje största ön i våra havsområden. Invånartalet på ön har stigit under de senaste årtiondena, idag är det kring tusen. Här finns dessutom ca 2 300 stugägare från andra kommuner.

”Ej sköljs en strand mer älskad”, sägs det i första strofen av Vårt land.

Tana älv och dess sidogren Enare älv bildar gräns mellan Finland och Norge på en sträcka av 294 kilometer. Dessutom har länderna en landgräns på 442 kilometer. Gränsen mellan Finland och Sverige, 555 km, bildas nästan helt av älvar.

Strandlinjens fördelning

	km	%
Havskusten sammanlagt	46 198	14
– fastlandsstrand	6 299	
– öar, holmar	39 675	
– insjöar på öar	96	
– holmar i insjöar på öar	128	
Insjöarna sammanlagt	214 896	63
– fastlandsstrand	171 506	
– öar, holmar	39 443	
– insjöar på öar	2 242	
– holmar i insjöar på öar	1 705	
Äar och älvar sammanlagt *	76 000	23
– fastlandsstrand	73 600	
– öar, holmar	2 400	
Strandlinje sammanlagt	336 000	100

*Omfattar över 5 meter breda fåror.

JARI KOSTET

SEPPO ALATALO / VASTAVALO

Det skimrande blå guldet

"Finland sluter inom sig så många insjöar, att det med skäl fått namnet de tusen sjöars land."

Så skriver Zacharias Topelius i "Boken om vårt land" år 1875. Ett drygt sekel förflöt innan man första gången presenterade det exakta antalet sjöar: 187 888. De minsta inräknade pölarna var visserligen bara fem ar i storlek, antalet sjöar och träsk på över en hektar var 56 012.

Topelius hade dock inte rätt i riktigt allt. En man från Lappland berättade en saga för Topelius år 1838, där det sades att Enare träsk inte låter mäta sitt djup. Utifrån det skriver Topelius en dikt som utmynnar i konstaterandet: "Jag är så djup, som jag är lång." En same från Enare skulle ha uttryckt det: "Nuuvt kukke lii ko čienjal-uv."

Enare träsk ekolodades under somrarna 1961–62. Det största djupet man mätte var 95 meter. En kontrollmätning två årtionden senare minskade djupet med tre meter. Därmed placerar sig Enare på silverplats i statistiken över djupet i de finska sjöarna, guldlet tas av Päijänne.

Europeisk mästare i stora och små sjöar

Inom Europeiska unionen finns det 93 sjöar med en areal på över 100 km². Av dessa ligger 47 i Finland, så vi vinner knappt över resten av EU. Det är få gånger statistiken visar att en medlemsstat är så suveränt överlägsen.

De flesta av våra stora sjöar har bildats under istiden och formats av landhöjningen. Päijänne och några andra stora sjöar har uppstått i krosszoner i urberget, vilka är flera hundra miljoner år gamla. Sjöarna Lappajärvi och Paasivesi har ett himmelskt ursprung – de har bildats genom meteoritnedslag.

När det gäller träsk är Finland jämstarkt med Sverige; båda länderna har mer än hundratusen träsk av mindre än en hektars storlek. Resten av unionen kan bara förundra sig över de nordiska medlemmarnas överlägsenhet. Över hälften av Finlands armada av träsk finns i Enare och Utsjoki kommuner. Vi har alltså både ett Insjöfinland och ett Träskfinland.

Vattenkvaliteten är god eller utmärkt i över 80 procent av Finlands sjöareal. Många grunda sjöar är emellertid övergödda och deras tillstånd måste förbättras. Inemot tusen projekt för restau-

AARNO ISOMÄKI / VASTAVALO

tering av sjöar har genomförts i vårt land under de senaste årtiondena. De vanligaste metoderna har varit avlägsnande av vattenväxter, restaurering av näringskedjorna och syresättning. Vattenkvaliteten har självfallet också förbättrats av att man avlägsnar näringsämnen från tätorternas och industriernas avloppsvatten. Stora investeringar har gjorts i detta.

Sjön Pälkänevesi rymms med nöd och näppe med bland de hundra största sjöarna i Finland. Här finns rikligt med öar och holmar och flera skyddade naturobjekt. I strandlandskapen finns det kulturhistoriskt värdefulla odlingsområden.

AARNO ISOMÄKI / VASTAVALO

Islossning i sjön Hakojärvi i Toysä. Islossningen i de finska insjöarna har inträffat 1–2 veckor tidigare under de tre senaste årtiondena, eftersom vårarna har blivit varmare.

Ramdirektivet för EU:s vattenpolitik trädde i kraft år 2000. Dess mål är att uppnå god ekologisk status i ytvattnen senast 2015. Samarbetet mellan myndigheterna och lokalbefolkningen är intensivare i Finland än i de flesta andra länder. Kärleken till den egna sjön liksom den knappa offentliga finansieringen har aktiverat de människor som bor strandnära. Man har bildat föreningar för skyddet av sjöar och gjort mycket frivilligt arbete.

En mångfald av former

De finska sjöarna skiljer sig också till sina typiska drag från nästan alla andra sjöar i Europa. Hos oss är det exempelvis inte lätt att säga var den ena sjön slutar och den andra börjar. Den mest speciella är Stor-Saimen, som kan uppfattas antingen som en enda sjö eller rentav som hundra. Den är en enda sjö i den meningen att vattenytan från Villmanstrand till Joensuu och Varkaus ligger på nästan samma nivå – bara i sunden vid Nyslott uppstår en skillnad på några centimeter. När man ser till is-, värme- och strömförhållandena kan man ändå uppfatta Stor-Saimens talrika insjöbäcken som separata sjöar.

Diktaren och geografen Aaro Hellaakoski föreslog 1933 namnen 'Satanen' eller 'Satajärvi' (ung. "Hundrasjön") som namn på Stor-Saimen, men han fick inget medhåll för namnen. – Förutom Sai-

men finns det många andra insjöbäcken i Insjöfinland som bildar stråk på hundratals kilometer. De bryts emellertid ganska ofta av mindre åar eller trånga passager, där vattennivån kan sjunka flera meter. På sådana platser har man byggt kanaler och slussar för sjötrafiken. I Vuoksen, Kymmene älv och Kumo älv finns det sammanlagt inemot 40 slussar och närmare 30 öppna kanaler.

Finlands största sjöar

Sjö	Landskap	Areal (km ²)	Största djuplek (m)
Stor-Saimen	Södra Karelen, Södra Savolax, Norra Karelen	4 380	86
Päijänne	Mellersta Finland, Päijänne-Tavastland	1 100	95
Enare	Lappland	1 060	92
Pielinen	Norra Karelen	960	60
Iso-Kalla	Norra Savolax	900	90
Ule träsk	Kajanaland	890	35
Keitele	Mellersta Finland	500	65
Lokka	Lappland	417	12
Längelmävesi	Birkaland	410	73
Puulavesi	Södra Savolax	325	60
Kitkajärvet	Lappland, Norra Österbotten	305	34
Juojärvi	Norra Savolax	297	67
Höytiäinen	Norra Karelen	293	54
Kemi träsk	Lappland	288	40
Pielavesi-Nilakka	Norra Savolax	278	27
Näsijärvi	Birkaland	265	63

ANTERO AALTONEN

Ångbåtsregatta på Saimen i Puumala juli 2013. Suomen Hörypursiseura (Finlands ångfartygssällskap) har över 80 ångfartyg i sitt register, och en dryg tredjedel seglar på Saimen.

TIMO VUORINEN / VASTAVALO

Insjöarna i södra Finland ligger i medeltal omkring fem månader under is, sjöarna i Lappland 7–8 månader. Vårvinterns sol lockar till uteliv på isen.

ANTERO AALTONEN

Minst hundratusen finländare badar i vak. Det finns nästan lika många manliga och kvinnliga vinterbadare. Finska mästerskapstävlingar har ordnats sedan 1989.

Störst är farledsnätet i Vuoksens vattensystem, som i norr sträcker sig ända till Nurmes och Idensalmi. I detta nät ingår nästan 600 kilometer djupfarled på 4,2 meter, ett tusental kilometer farled på 2,4 meter och flera hundra kilometer farled på 1,8 och 2,1 meter. Eftersom förbindelsen till havet via Saima kanal går ut i Viborgska viken är detta sjöfarledssystem, som är Europeiska unionens största, viktigt för Finlands näringsliv. Man har också planerat en kanalförbindelse till havet från Kymmene älv, likaså en förbindelse mellan Kymmene älv och Vuoksen.

När man kastar en hastig blick på Finlands karta ser man att den blå färgen på sjöområdet bildar en vidsträckt labyrint, där det är svårt att uppfatta enskilda sjöar. I norr stannar blicken först på de två stora sjöarna Enare träsk och Ule träsk, sedan ser man Västeuropas största konstgjorda sjöar, Lokka och Porttipahta. Också i trakten av Kuusamo finns det mycket blått och södra Lappland klyvs av ett bälte av medelstora sjöar. I väst ser man tydligast Pyhäjärvi i Säkylä samt Lappajärvi, i söder Lojo sjö. Många av de mindre vattendragen i kustområdena saknar emellertid nästan helt sjöar.

När man valde landskapssjöar i Finland var storleken inte det enda kriteriet. Exempelvis i Nyland valdes Tusby träsk till landskapsjö, sannolikt på grund av dess kulturhistoriska värden.

ANTERO AALTONEN

Finland är också älvarnas och åarnas land

Finlands miljöcentral fick inventeringen av landets strömmande vatten klar våren 2014. Vi har sammanlagt 72 500 kilometer bäckar, åar och älvar. Något över hälften, 36 800 km, är över fem meter breda fåror.

De flesta vattendragen avbryts av sjöar. Det nya registret över älvfåror (uomarekisteri) innehåller 24 880 avsnitt strömmande vatten och 16 659 sjöavsnitt. Det längsta helt sjöfria älv- eller åavsnittet är bara 41 km och finns i Temmesjoki i norra Österbotten.

Våra längsta älvar är emellertid flera hundra kilometer långa. Kemi älv är 500 km lång räknat från källorna i Kemihaara ut till havet, Ijo älv är 306 km och Ule älv 107 km. Från Halde fjälls sydsluttningar färdas en vattendroppe sammanlagt 550 kilometer längs med källbäckar och fyra älvar (Poroeno, Lätäseno, Muonio älv, Torne älv) innan den förenar sig med Bottenviken.

I en klassificering enligt naturtyp skiljer man på åar och älvar på lerjordar, i barrskogsbältet och i fjällområdet. Stora åar på lerjordar är exempelvis Borgå å, Vanda å, Aura å och Loimijoki å. Många åar och älvar i barrskogsbältet rinner genom lerjordar i sitt nedre lopp, såsom Kyrö älv och Lappo å. Stora fjällälvar finns enbart i Lapska armen.

En femtedel av vattendragskilometrarna i Finland är i utomordentligt skick beträffande vat-

DET HYDROLOGISKA ARKIVET / SYKE

tenkvaliteten. Av alla avsnitt har 45 procent god status, 24 procent måttlig, 10 procent otillfredsställande och en dryg procent dålig status. De två senare klasserna förekommer i synnerhet i åar och älvar i kustområdena.

Forskraft

De första kvarnrättigheterna beviljades biskop Hemming så tidigt som 1352 för Hallisforsen i Aura å. Vattensågarna började byggas i slutet av 1500-talet. Det första järnbruket med stånghammare byggdes i Svartå intill Svartån 1616.

I medlet av 1800-talet fanns det omkring fyrtusen vattenkvarnar och närmare tvåhundra vattensågar i Finland. Den finska pappersindustrins fader Fredrik Idestam grundade det första träsl-

Finlands största vattenkraftverk, Imatra, invigdes den 25 maj 1929. Samtidigt torkade Imatraforsen ut för första gången så att stenarna på botten blev synliga. Idag skummar forsen under sommarkvällarna till turisternas förnöjelse.

Kukkolankoski är den största och mest kända forsen i Torne älv. Där har man fångat sik med håv i åtminstone 800 år. Hösten är bästa tiden att fånga nejonögon.

ANTERO AALTONEN

Gummibåt i forsvirlarna i Kuusamo. Tiotals turistföretagare erbjuder forsränningstjänster på olika håll i landet.

periet i Alakoski i Tammerfors 1865. Det var också i Tammerfors som den första glödlampan tändes i Finland 1882.

När de första turbinerna vid Imatra kraftverk invigdes 1929 var det många som ställde sig tvivlande: "Kan Finland någonsin komma att behöva en så stor mängd elektricitet?". Effekten var 56 megawatt – i dag ligger elförbrukningen i Finland som högst på närmare 15 000 MW. Effekten i Imatra har också mer än tredubblats sedan invigningen.

Forsarna producerar numera bara omkring en sjättedel av vårt elbehov. Den effektivaste elproducenten är Kemi älv – effekten i dess kraftverk närmar sig 40 procent av hela den utbyggda vattenkraften i landet. El producerad med vattenkraft är mycket värdefull tack vare den snabba reglerbarheten.

Tjära och trä

Vid sidan av energihushållningen har åarna och älvarna tjänat det finländska samhället på många sätt. Under flera århundraden utnyttjades de som farleder och transportleder som förband kusten med inlandet. En viktig inlandsprodukt under två århundraden var tjära, som efter mitten av 1800-talet exporterades i mängder av upp till 200 000 tunnor per år. Den sista tjärbåten (fi. paltamo) gled ned för Ule älv 1927.

Det har funnits båttrafik på bland annat Kyrö älv och Lappo å. Under de senaste åren har man återupplivat båttrafiken på Kyrö älv. För turisterna finns det bland annat älvkryssningar genom "ett hav av lador". I de flesta vattendragen i Finland har det emellertid funnits så många forspplatser att passagerartrafiken har förblivit obetydlig.

Suomen suurimpia jokia maakunnittain

Maakunta	Joki	Vesistön ala (km ²)	Keskivirtaama (m ³ /s)
Lapland	Kemi älv	50 910	538
	Torne älv	39 820	378
	Paatsjoki	14 570	146
	Tana älv	13 780	165
Norra Österbotten	Ule älv	22 920	254
	Ijo älv	14 320	173
	Siikajoki	4 440	40
	Kiehimäjoki	8 700	102
Kajanaland	Perho å	2 690	20
Mellersta Österbotten	Kyrö älv	4 900	45
Södra Österbotten	Lappo å	4 110	32
Norra Karelen	Pielis älv	21 770	240
	Lieksanjoki	8 260	94
	Vuoksen	61 560	554
Södra Karelen	Kumo älv	27 100	216
Satakunta, Birkaland	Pemarán	1 090	9
Egentliga Finland	Svartån	2 010	18
Nyland	Borgå å	1 260	13
Kymmenedalen	Kymmene älv	37 230	304

HASSE HÄRKÖNEN

I nästan alla vattendrag har man däremot flottat virke, i synnerhet stock. Timmerflottningen var allmän redan på 1700-talet, men den växte betydligt efter mitten av 1800-talet när ångsågarna togs i bruk. Flottningen sysselsatte upp till 70 000 män i början av 1900-talet, visserligen bara för 1–3 månader per år. Ännu på 1930-talet var flottning det överlägset billigaste sättet att transportera virke. Järnvägstransport var omkring fyra gånger och biltransport upp till tio gånger dyrare.

För flottningen rensades åtskilliga forsar och flottningsrännor byggdes. Allt som allt har det funnits 13 000 kilometer flottningsleder. Många forsar och å- eller älvaavsnitt har återställts i sitt naturliga skick under de senaste årtiondena. De sista stora älvflottningarna avslutades i Kemi älv 1991.

Tjärdalen brinner i Seitsemienens nationalpark. Tjära har under århundraden använts för att skydda fartyg, båtar och byggnader. Tjäran blev på 1700-talet Finlands viktigaste exportprodukt för omkring ett århundrade framåt. Av en kubikmeter tallved får man ca 30 liter tjära.

Omkring 2 000 forsar har restaurerats sedan 1970-talet i Finland. Stenar har forslats dit, fiskarnas lekplatser har grusats och vandringshinder har avlägsnats. En förening för vård av strömmande vatten restaurerar forsén Vääräkoski i ån Huntsalanjoki i Loppis.

Lax och rekreation

Laxen var en viktig orsak till att det uppstod bosättning speciellt längs de älvar som mynnar ut i Bottenviken. Också kronan upptäckte tidigt vandringslaxens ekonomiska betydelse och förklarade fisket vara statens ensamrätt. I praktiken innebar det att skatt pålades alla som fiskade lax.

Efter andra världskriget uppstod det en motsättning mellan energihushållningen i Finland och älvfiskarnas flera sekel gamla nyttjanderätter. Detta gällde särskilt Ule älv och Kemi älv.

Dagens laxfiske handlar om att hitta en balans mellan havs-, kust- och älvfisket. I Torne älv får man årligen 50–100 ton lax, i Tana älv vanligen något mer. Fisketurismen har stor ekonomisk betydelse för företagarna i dessa älvdalar.

Som bäst pågår projekt för att återställa vandringsfisken i många av Finlands älvar och åar. Till dessa vattendrag hör bland annat Kymmene älv, Vanda å, Aura å, Ule älv, Kemi älv, Ijo älv och Pielis älv-Koitaajoki.

Fiske är inte den enda rekreationsformen i våra vattendrag. Det omfattande nätverket av å- och älvfåror är idealiskt för kanotister. Man kan välja rena å- och älvsleder, men utbudet av kombinerade åar, älvar och sjöar är ännu rikligare. På vissa leder finns det krävande forsar, andra är lämpliga också för nybörjare.

Forsränning under ledning av en erfaren guide erbjuds bland annat i Kuusamo och på älven Lieksanjoki. Timmerflottartävlingar hålls fortfarande på vissa forsar i östra och norra Finland.

RAUNO PELKONEN / VASTAVALO

Flottningen har fortfarande stor betydelse i Vuoksenvattnen. Förlängningen av arrendetiden för Saima kanal kan också leda till ett nytt uppsving för godstrafiken på vattnen i östra Finland.

IN KUNTA

Flottartävlingarna är fortfarande populära i synnerhet i östra och norra Finland. Det hela startade vid Lieksa älv (Lieksanjoki) på 1930-talet. Några typiska tävlingsgrenar är stakning, rullning, "flottared" (tukkilaisvala) och forsränning.

Finland uppstod ur en ö

När Finland steg upp ur havet efter istiden var det första landområdet en ö. Det finns inte några säkra uppgifter om var detta embryo till Finland låg. Det kunde ha varit krönet av berget Tiirismaa, som numera är den högsta punkten i södra Finland (222 m). Det har förflutit omkring 12 000 år sedan den händelsen.

Den första ön omgavs av vatten men gränsade kanske också till inlandsisens kant, som drog sig mot nordväst. Ett årtusende efter den första skymten bestod Finland redan av hundratals öar. Fastlandsfinland började så småningom ta form i trakten av den nuvarande östgränsen. Finland var inte längre enbart Öfinland.

För omkring 10 000 år sedan sjönk ytan i Baltiska issjön nästan trettio meter och Yoldiahavet uppstod. Många av öarna växte i storlek – Finlands största ö bildades i södra Tavastland. Några århundraden senare började Åland skymta fram ur vågorna.

För omkring 9 000 år sedan smälte de sista resterna av inlandsisen på Finlands område. Östersjön var åter en sjö, och dess största ö sträckte sig från Jämsätrakten till landryggen Suomenselkä. Ön var fyra gånger större än Själland, i dag den största ön i Östersjön.

TOMI MUURKONEN

För omkring 7 500 år sedan blev Östersjön åter ett hav. Kustlinjen låg längre in i land än i dag – vid Bottenviken 50–100 km inåt, vid Bottenhavet 30–60 km och vid Finska viken 20–40 km inåt. Då fanns det inte så många öar, men under havsytan gömde sig tiotusentals. När landhöjningen fortsatte började de dyka upp på ett allt större område. Den förskjutna kustlinjen gjorde att en del öar förenades med fastlandet, men i sydväst bildades gradvis Finlands största skärgård – Skärgårdshavet. Här finns numera närmare 40 000 öar och holmar. Allt som allt finns det nu 80 897 öar

Gräslök (*Allium schoenoprasum*) växer allmänt på strandklipporna vid Finska viken. I det inre av landet förekommer den som ett minne från den tid då havsstranden låg långt från den nuvarande kusten.

Kvarken blir smalare. Omkring 300 hektar ny mark blottas årligen på den finländska sidan av Bottniska vikens kust.

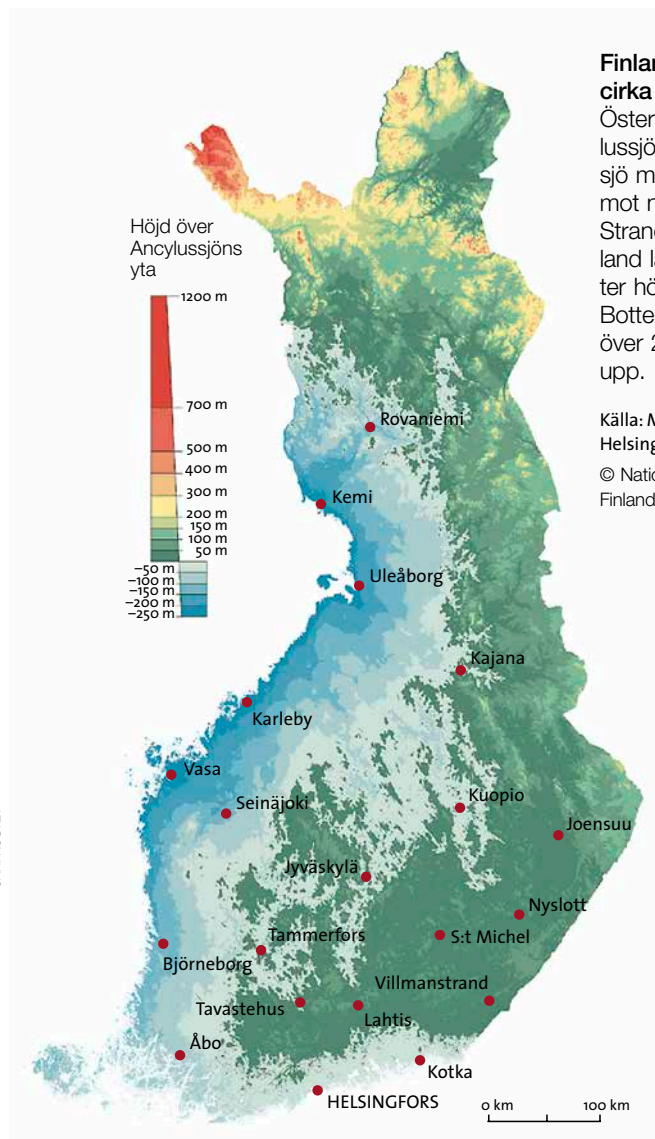

Roskarlen trivs i den yttre skärgårdens tärn- och måskolonier. I den inre skärgården är arten numera så gott som försvunnen. Några par häckar på de stora insjöarna.

och holmar större än en ar i Finlands havsområdet, med en strandlinje på 39 803 km.

En del av öarna i våra sjöar är äldre än vattnet som omger dem; de har alltså varit öar redan innan sjön har avsnörts från havet. Under årtusendenas lopp har landhöjningen åstadkommit en lutning i sjöbassängerna, varvid öar har bildats och dött ut. Uppkomsten av nya avlopp har med en gång förändrat storleken på många stora sjöar som Saimen och Päijänne, och format om skärgårdskartan ordentligt. Isen och vågorna har utplånat små holmar, och när sjöarna vuxit igen har också deras öar försvunnit. Människan har torrlagt eller sänkt ytan i många sjöar, varvid öar uppstått eller förenats med fastlandet.

Antalet öar och holmar i våra inlandsvatten är i dag 98 050. Närmare tusen är holmar på öar, de finns alltså i sjöar som själva ligger på öar. Det finns sammanlagt ett par tusen "sjöar på öar" i Finland. Öarna i inlandsvattnen har en strandlinje på 43 496 km, där öarna i älvar står för ca 2 400 km. Inlandsvattnen slår alltså havsområdena med knapp marginal såväl i antalet öar och holmar som i strandlinjens längd. Detsamma gäller öarnas totalareal; arealen av öarna i inlandsvattnen är ca 7 200 km², av öarna i havet 5 800 km².

Finlands skärgård för cirka 9 000 år sedan. Östersjön bildade Ancylussjön, en sötvattenssjö med utlopp västerut mot nuvarande Väneren. Strandlinjen i södra Finland låg omkring 60 meter högre upp än idag, i Bottenviken till och med över 200 meter högre upp.

Källa: Matti Tikkanen, Helsingfors universitet
© National Land Survey of Finland 192/Mar/98

Blåstången har gått tillbaka vid den finska kusten. I skyddet av den lever många arter, för vilka blåstången ger både skydd och föda. Människan har också använt blåstången som föda, dessutom som läkemedel, gödsel och färgämne.

Skärgårdens invånare

Den första människan som efter istiden satte sin fot på det som numera är Finland, steg iland på en ö. Detta kan anses säkert, liksom det att landstigningsplatsen nu ligger långt inne i landet. Hur gick det för denna äventyrare?

Antagligen tyckte han eller hon att förhållandena var alltför kärva och återvändande till sin hemtrakt. Kanske hade han eller hon tänkt bli den första sommargästen i Finlands skärgård – fånga några sälar och beundra de ljusa sommarnätterna i norr. Det fanns emellertid gott om nya äventyrare, och de första bosättningarna satte sina bopålar för omkring 8 000 år sedan. Den första finländaren föddes i en enkel boning.

Jordbruket kommer igång

För drygt 4 000 år sedan gick den första flyttningsrörelsen i stor skala till Finlands södra och sydvästra kust. Båtyxefolket, som använde skaft-hålsyxor, anlände över havet från Estland. Samtidigt inleddes en brytningstid för näringarnas del; vid sidan om fångstkulturen steg jordbruket och boskapsskötseln fram. Finnarna i norr och esterna i söder hade ett livligt umgänge med varandra, vilket dagens likartade språk vittnar om.

I Nagu i Skärgårdshavet har man funnit bevis för boskapsskötsel från fyra årtusenden tillbaka. Klimatet hade då klart avkylts sedan den atlantiska värmeperiodens kulmen, som inträffade för drygt 5 000 år sedan. Även om jordbruket hade ökat i betydelse var havet en viktig källa till föda. I vattnet, vars salthalt var högre än i dag, fanns det rikligt med torsk och annan fisk. Man jagade vikare, gråsäl och knubbsäl, likaså många sjöfåglar, som också gav dun.

Redan under bronsåldern, omkring 1 000 f.Kr., var Östersjön en förenande länk mellan de människor som bodde vid dess stränder och på dess öar. Sjöfart och handel var viktiga näringar. Under järnåldern (500 f.Kr.–1 000 e.Kr.) bredde bosättningen ut sig när öarnas arealer växte med landhöjningen. Även på många små holmar gick får på bete.

Antalet svenska nybyggare ökade på 1100-talet i Skärgårdshavet. Den andra flyttningsrörelsen från Sverige under 1200-talets senare del hängde ihop med det svenska väldets expansionssträvanden österut. Därvid fick hela kusten och skärgården i östra Nyland en rotfast befolkning som idkade boskapsskötsel, fiske och åkerbruk.

I Helsingfors har det ordnats strömmingsmarknad varje år sedan 1743.

Utö är Finlands sydligaste bebodda ö. Den hör idag till Pargas stad. Här finns omkring femtio fast boende invånare, en skola och en butik.

Krig och farsoter

Digerdöden gjorde slut på strömmen av nybyggare från Sverige i mitten av 1300-talet. Under de två följande seklerna växte ändå invånarantalet i skärgården, men i slutet av 1500-talet började det snabbt sjunka. Orsaken kan ha varit de minskade fiskfångsterna, men också krig och farsoter, som i synnerhet under 1700-talets första hälft satte en dyster prägel på skärgårdslivet.

Bottniska vikens skärgård höjde sig ur havet senare än skärgårdarna längre söderut, och därför får man förgäves söka efter tecken på tidig bosättning. De första bosättarna kom till dagens öar i Kvarken för kanske tusen år sedan, och till Karlö på 1100-talet. Fiske och säljakt var ännu viktigare på öarna i Bottniska viken än i skärgårdarna längre söderut.

Öarna i inlandsvattnen har varit bebodda under flera årtusenden, exempelvis i Saimenområdet känner man till hundratals boplatser från stenåldern. Viktiga jaktobjekt var skogarnas älgar och vildrenar, bävrarna i träskan och fisken i sjön. På Saimen var vikaren ett begärligt byte. De första svedjorna brändes sannolikt kring år 500. Först odlades korn – de tidigaste tecknen på råg härstammar från 1200-talet.

Skärgårdens uppgång och nedgång – och det nya uppsvinget

Nästan överallt i de finländska skärgårdarna blomstrade livet upp och stabiliserade sig under 1800-talets gång. I Skärgårdshavet började bosättningen i mitten på seklet breda ut sig till utöarna. Inom loppet av några decennier befolkades inemot trehundra öar.

Många skärgårdsområden, exempelvis Åland och Stamö (nuv. Tammio), blomstrade tack vare bonde-seglationens guldålder på 1800-talet. På öarna byggdes och rustades fartyg som gick på Östersjön och Atlanten. Ångfartygen trängde emellertid gradvis undan segelfartygen. Finlands första ljusfyr byggdes på Utö 1753, den andra i Porkkala 1800.

Den ekonomiska uppgången och befolkningstillväxten i skärgården fortsatte ända in på 1900-talets första årtionden. Livet var aktivt – många öar hade egen kyrka och präst, egna skolor med lärare, många lanthandlar och föreningar. Handeln med Estland blomstrade, man exporterade fisk och importerade jordbruksförmåner. Till St. Petersburg transporterades fisk och exempelvis sten som byggmaterial från skärgården. Stockholm var ett viktigt exportmål för invånarna på landets västra och sydvästra kust.

Världen förändrades ändå snabbt. Fastlandsfinland, som började industrialiseras lockade till sig skärgårdsbor. Omvandlingen rörde hela den finländska landsbygden. Landtrafiken började tränga undan sjöfarten och skärgården blev trots de vägförbindelser som utvecklades en avkrok. Befolkningen minskade. Först flyttade man till Amerika, sedan in till fastlandet eller till Sverige.

Flyttningsrörelsen tog fart efter andra världskriget. Under kriget bodde det fortfarande närmare 100 000 människor på öar och holmar som saknade väg- eller färjeförbindelse med fastlandet. År 1970 var antalet 30 000 och idag bara 10 000. En stor del av förändringen förklaras med att man byggde broar. Skärgården har inte försvunnit någonstans, utan fortsätter med fasta vägförbindelser.

Man kan också se på befolkningsutvecklingen ur ett helt annat perspektiv: det har aldrig bött så många människor i skärgården som nu. Det har skett en ansenlig ökning i antalet deltidsboende. Tack vare utvecklingen av dataförbindelserna och distansarbetet kan öarna få nya invånare. Skärgården upplever ett nytt uppsving. Deltidsboende skärgårdsbor har befolkat tusentals öar som tidigare varit obebodda.

Merimasku kyrka är byggd på 1720-talet. Den är en av Finlands äldsta träkyrkor. Merimasku slogs ihop med Nådendal i början av 2009.

Får är utmärkta landskapsvårdare i skärgården. Landets fårhushållning visar tecken på att hämta sig efter många svåra år. Ett vuxet får äter 7–10 kilogram växter per dag.

Tidig potatis har satts på Rimito vissa vårar till och med i mitten av mars. Största delen av den tidiga potatisen odlas i Egentliga Finlands skärgård.

JARI LAURIKKO / TURUN SANOMAT

Traditionella och nya näringar sida vid sida

Skärgårdens näringsliv är blomstrande och allsidigt även idag. Statistiken säger att näringsstrukturen klart skiljer sig från genomsnittet för hela landet. Primärproduktionens andel är klart högre än i riket i medeltal, medan antalet arbetsplatser inom industri är desto lägre.

Servicenäringarna sysselsätter redan närmare hälften av skärgårdsinvånarna, men också den siffran är lägre än medeltalet i hela landet. Andelen privat service har ökat, även om exempelvis koncentrationen inom handeln har lett till färre specialaffärer i skärgårdskommunernas kommuncentrum och färre bybutiker i skärgården.

Regeringen har under årens lopp utsett flera kommuner inom skärgårdssystemet till föremål för speciella stödåtgärder. Strukturförändringsbidragen, EU-programpengarna och skärgårdstilläggen i kommunernas statsandelar har hjälpt orterna att skapa ersättande arbetsplatser genom att främja investerings-, produktutvecklings-, marknadsförings- och sysselsättningsprojekt inom företagen. Bland EU-bidragen har särskilt Interreg-, Leader- och fiskeribidragen varit viktiga för skärgården. EU-finansieringen fortsätter också under den nya programperioden 2014–2020.

Jordbruk

Jord- och skogsbrukets andel av arbetsplatserna i skärgårdskommuner och kommuner med skärgårdsdel är omkring 15 procent, medan den i hela landet bara är knappt fem procent. Skärgården förknippas starkt med renhet och äkthet, vilket

kan utnyttjas i marknadsföringen av specialprodukter. I sydvästra Finlands skärgård är dessutom växtperioden längre än i resten av landet.

Antalet lantgårdar har minskat kraftigt i alla skärgårdsområden. I mitten av förra århundradet fanns det en eller två kor i nästan alla gårdar, nu finns det få lantgårdar kvar även på de stora öarna. Exempelvis fanns det tre lantgårdar på Iniö i Pargas 2014, och ingen av dessa var mjölkgårdar. På Paalasmaa i Juga fanns det en mjölkgård och en gård med köttboskap, medan det på 1950-talet fanns flera tiotals gårdar som producerade mjölk.

På en del av öarna är lantbruket emellertid fortfarande en viktig näringsgren. På Karlö ansökte 33 gårdar om EU-bidrag 2014. Av dem var 5 mjölkgårdar. I Salavais i Velkua, ett riksomfattande värdefullt landskapsvårdsområde, fanns det två gårdar 2014 med omkring 200 nötkreatur som gav mjölk eller kött.

Lantbruket är fortfarande en stark näring på Kimitoön och i Malax med sina omfattande åkerarealer. Kommunen Närpes med skärgårdsdel producerar nästan två tredjedelar av landets tomater och en tredjedel av alla gurkor. Tidig potatis från Rimito i Nådendal hör till sommarens mest efterlängtrade produkter – och är ett säkert sommartecken! Sillen som bjöds till potatisen kom också under två årtionden med båt via Rimito. Så är det inte längre – sillföretaget Boyfood lade ned sin verksamhet i Rimito 2014, när det övergick i Felix Abbas ägo.

Endast på de största öarna är det möjligt att skapa stora gårdar enligt det moderna jordbrukets

principer, eftersom åkrarna är små och splittrade. Specialodling är skärgårdens trumf. På de mindre öarna och i den yttre skärgården har lantbruket minskat, även om man exempelvis har börjat idka småskalig fårskötsel på många havsöar och holmar.

En del av landets närmare tusen pälsfarmer är belägna i kommuner i skärgårdssystemet, i synnerhet i Österbotten. Pälsfarmerna är viktiga användare av foderströmming.

I kusttrakterna i Österbotten och Satakunta förekommer också havtornsodlingar. Hälsoeffekterna av detta bär är mångsidiga. De stora öarna i norr, Karlö och Manamansalo, levererar fortfarande stora mängder lav främst till Tyskland.

Fiskerihushållning

Det fanns 1012 registrerade yrkesfiskare i skärgårdskommunerna och kommunerna med skärgårdsdel 2013, av dem 140 i inlandsvattnen. Av dem fick 355 minst 30 procent av sina inkomster från fisket. Mest fiskare i den här gruppen fanns det vid kusten i Korsholm (25), Nystad (21) och i Malax (20). Den överlägset största fiskeorten vid inlandsvattnen var Nyslott, med 22 yrkesfiskare.

I åtminstone hälften av kommunerna i skärgårdssystemet fanns det fiskodlingsanläggningar. Yngel produceras också i stor mängd i de inre vattnen, huvuddelen av matfiskens odlas på Åland, i Åbolands skärgård och i andra havsområden. Stora odlingsanläggningar för matfisk finns bland annat i Gustavs, i Tövsala och på Houtskär.

Naturresursinstitutets (tidigare VFFI) fiskforsknings- och vattenbruksinstitut finns bland annat i Enonkoski och Tervo, som också i övrigt har varit banbrytare inom fiskodlingen. Antalet fiskodlingsföretag har minskat, men deras produktion har ökat. Fiskodlingen lever under trycket av de utmaningar som den norska odlade laxen, de allt strängare miljökraven och lönsamheten ställer.

De fiskmarknader som ordnas på olika håll i landet ger fiskarna och företagarna inom branschen en möjlighet till fiskförädling och direkt marknadsföring i liten skala. De omkring 50 evenemangen besöks av en miljon vänner av fisk och skärgård. De största evenemangen ordnas vid kusten i Helsingfors, Åbo, Raumo, Vasa och Kotka, och i inlandet i Tammerfors, Lahtis, Kuopio och Joensuu. Mindre evenemang av betydelse är exempelvis skärgårdsmarknaden i Pyttis, strömmingsmarknaden på Karlö och mujkmarknaden i Vuonisahti i Lieksa.

Landskapsvist betraktat är fiskerinäringens betydelse störst i Egentliga Finland. I Skärgårds-

havet fiskas omkring 70 procent av hela landets strömmingsryssjefångst. Norra skärgårdshavet hör till Finlands viktigaste områden för fiske av fjällfisk. Fiskförädling, fiske och vattenbruk selsätter omkring 500 personer i Egentliga Finland. Det finns omkring femtio företag som idkar fiskförädling i landskapet.

Fritidsfisket ingår som en väsentlig del i skärgårdskulturen. År 2012 fanns det 1,8 miljoner fritidsfiskare i Finland, fångstens värde uppgick till 50 miljoner euro enligt de genomsnittspriser yrkesfiskarna fick. Den ekonomiska betydelsen av denna hobby växer fyr- till sexfaldigt när fiskets kringtjänster räknas med. Fritidsfisket är en viktig del av den finska identiteten, och det gynnas av ett överflöd av vatten och omfattande fiskerättigheter.

Strömmingen är till fångstmängden Finlands viktigaste fisk. På Bottenhavet fiskas största delen av strömmingen med trål.

Marko Nikula snidar träbåtar i Littois i Lieto. Båttbyggarkonsten ligger på en hög nivå i Finland. Flera företag verkar inom branschen, och exportens andel av omsättningen är över två tredjedelar.

JUSSI LOPPERI / KYMEN SANOMAT

På varvet Työvene i Nystad tillverkas fartyg för inhemska och utländska myndigheter och företag. År 2014 sjösattes bland annat ett förbindelsefartyg-oljebekämpningsfartyg för skärgårdstrafik mellan Kotka och Pyttis.

TULIKIVI

I skärgårdsdelen kommunen Juga förädlas täljsten av Tulikivi Oyj och Nunnanlahden Uuni Oy för den inhemska och den globala marknaden. I Juga verkar också Suomen Kivikeskus, som utvecklar kunskande inom stenbranschen och ordnar utställningar.

Industri

Strukturförändringen inom industrin har prövat många finländska kommuner under 2000-talet. Det här gäller också kommuner med skärgård där det finns industri, exempelvis Kimitoön, Pargas, Raseborg, Kotka och Nyslott.

Kotka är den kommun som lider mest av arbetslöshet i sydöstra Finland. Orsaken är bland annat strukturförändringen inom träförädlingsindustrin och problemen i handeln med Ryssland. Ekonomin i Raseborg, Nyslott och många andra kommuner med skärgård har också påverkats starkt av utmaningarna i näringsutvecklingen.

Kimitoöns gamla industricentrum, Dalsbruk, har under de senaste åren förlorat en mängd arbetsplatser. År 2012 lade stålbolaget FNsteel ned sitt stora valsverk, 2014 nästan halverade Abloy Oy antalet anställda vid Björkbodafabriken. Den nedlagda stålfabrikens stora byggnader används nu delvis av andra grenar inom näringslivet.

Kalksten har brutits i Pargas sedan 1600-talet. Det nuvarande bolaget, Nordkalk, producerar kalkstensmjöl bland annat för bygg-, gödsel- och livsmedelsindustrin. Bolaget har tidigare varit tvunget att ta till permitteringar, men verksamheten fortsätter på ett 70 hektars dagbrottsområde.

Förby kalkgruva i Finby, som numera hör till Salo, lades ned 2010 eftersom det skulle ha varit olönsamt att bryta kalksten djupare ned. Omya Group tillverkar emellertid produkter för pappers-, kosmetik- och keramikindustrin i Finby och gruvan planeras bli ett turistmål.

Många sågverk placerades ursprungligen på öar där det fanns goda vattenförbindelser. De gjorde det möjligt att smidigt transportera både timmer och färdig sågvara. Det har funnits sågar bland annat i Sulkava skärgårdsdel i Lohikoski och på ön Lamposaari i Villmanstrand. I Halla i Kotka fanns det en cellulosafabrik och en såg. Gränsande till Ruokolax skärgårdsdel ligger Stora Ensos cellulosafabrik och pappersfabriker i Kaukopää.

Båtbyggande hör självfallet till den mest traditionella industrin i skärgårdsområdena. På Rimito i Nådendal och i Etseri produceras årligen omkring femtusen Terhi-båtar, med underleverans också i Nyslott. Bella-veneet Oy, Bella Boats, är Nordens ledande tillverkare av glasfibermotorbåtar. Produktionsanläggningarna ligger i Kuopio och Larsmo. Botnia Marin har tillverkat Targa-båtar sedan 1980-talet och bygger idag Targor av tio olika storlekar i Malax och Nykarleby. Marsund-båtar byggs på ön Storpellinge i Borgå. Båtar tillverkas i många kommuner med skärgård i Bottniska viken, av vilka segelbåtarna av typen Swan är världskända. I Kotka verkar Puuvenekeskus, i Sulkava byggs kyrkbåtar och tävlingsroddbåtar.

Företag med båtservice i form av underhåll, reparation och förvaring finns överallt vid kusten och i skärgårdarna i inre Finland. På torrdockan på Sveaborg, som sköts av Viaporin telakka ry, repareras och vinterförvaras traditionella skepp och båtar. Laitaatsillan Marina, som är verksam på det historiska varvet i Nyslott, reparerar och ger service åt insjöfartyg och båtar.

Företaget Rapala VMC Oyj, som skapades på 1930-talet av fiskaren Lauri Rapala i Asikkala, är idag en av världens ledande tillverkare av drag för fiske. Det exporterar sina produkter till 140 länder. På Replot i Korsholm tillverkar det över hundraåriga Oy Lindeman Ab idag syntetiska nät för den inhemska marknaden och för export.

Livsmedelsindustrin representeras i många skärgårdsområden av flera små och medelstora företag. Nystad är ett starkt centrum för fiskförädling vid kusten, i inre Finland är Kesälahti i Kides känd för sina fiskprodukter. I Korsholm, Vaala och Sulkava finns det små självständiga ysterier, som främst tillverkar specialostar. Bär förädlas också i flera kommuner med skärgård.

Vingårdar som är populära bland turister finns det i skärgården bland annat i Pargas, på Vaajasalo i Kuopio, på Lojoön och i Kalkis i Asikkala. Skärgårdsöl tillverkas åtminstone på Sveaborg och på Rosala i Kimitoön.

LM-Instruments i Pargas ingår i koncernen Planmeca, som hör till världens ledande tillverkare av odontologiska instrument. På Rimito i Nådendal tillverkar Bistro-Tuote Oy köks- och badrumsinredning, på ön Soisalo i Kuopio tillverkar Tetrimäki Ky stilmöbler ritade av Eliel Saarinen.

I Rääkkylä tillverkar ett multinationellt team vid Koistinen Kantele traditionella kantele-instrument med en yrkeskunskap som har över ett halvt sekel bakom sig.

PEKKA HOVANEN

Ostmejeriet Vaalan juustola valdes till Finlands starkaste företag 2011. Det tillverkar brödst enligt kajanaländsk tradition.

KUISAMON USTIN

Nappar fisken? Kuusamon uistin är en betydande tillverkare av metalldrag.

KOISTINEN KANTELE

I Rääkkylä tillverkar det multinationella teamet vid Koistinen Kantele traditionella kantele-instrument med en yrkeskunskap som har över ett halvt sekel bakom sig. Kantelemästaren Otto Koistinen byggde sin första kantele på Luotsiniemi i Ahveninen vid stranden av sjön Pielinen 1957.

ANTERO AALTONEN

Det finns båtförbindelse sommartid till Fagerö i Sibbo från Nordsjö i Helsingfors. Ön är ett friluftsområde som hör till Helsingfors stad. Dit går också Finlands enda "butiksbåt" om somrarna.

FÖRSVARMAKTEN

Försvarsmaktens sjöstridskrafter övervakar Finlands territorialvatten, stöder andra myndigheter och deltar också i internationell krishantering.

SUOMENLINNAN HOTOKUNTA

Det finns sex museer på Sveaborg. Ehrensvärds museet, Krigsmuseets Manege, u-båten Vesikko, Leksaksmuseet och Tullmuseet är öppna under sommarsäsongen. Fästningens huvudmuseum i Sveaborgscentret är öppet året runt.

Serviceföretag och -inrättningar

De statliga funktionerna, såsom skärgårdstrafiken, säkerhetsuppgifterna och miljöväsendet, är fortfarande viktiga sysselsättande faktorer i skärgården. Samma gäller självfallet de kommunala funktionerna. De statliga arbetsplatserna har i synnerhet minskat kraftigt under de senaste årtiondena. Allra tyngst har det här drabbat den skärgård som saknar fasta vägförbindelser.

Försvarsmaktens utbildningsinrättningar är de största läroinrättningarna i skärgården. Sjökrigsskolan verkar på ön Sveaborg och Försvarshögskolan på ön Sandhamn i Helsingfors. Praktisk militär utbildning ges på många håll i skärgården där försvarsmakten och gränsbevakningen har sin verksamhet och sina övningsområden.

Fiskeri- och miljöinstitutet vid yrkesinstitutet Livia ger grundläggande och fortsatt utbildning inom branschen i Pargas. Åbo universitet har funktioner på Själo i Pargas. Byggnaderna och områdena som underhålls av Sveaborgs förvaltningsnämnd erbjuder lokaler för många slags möten och evenemang i huvudstaden.

Skärgårdscentrum Korpoström, som gränsar till den yttre skärgården i Pargas och som huvudsakligen finansieras av Stiftelsen för Åbo Akademi, erbjuder lokaler för konferenser och forskning samt inkvartering.

Päijännehuset i Asikkala inhyser ett museum över fritidsfiske samt utställnings-, mötes- och kontorslokaler. Kassu Halonens konsthall på ön Manamansalo i Vaala fungerar som en bas för årliga ökonserter.

På Sveaborg i Helsingfors finns det sex museer, på Fölisön ligger landets största friluftsmuseum. Högholmens djurpark hyser 150 djurarter och på ön Stora Rantan, också i Helsingfors, verkar ett natur- och konsthall. Esbo stad håller på att slutföra bygget av ett statligt skärgårdsmuseum på ön Pentala, där årliga skärgårdsdagar brukar ordnas.

Platser med skärgårds-, fiske- eller båtmuseer är bland andra Fagerö i Pyttis, Tammio i Fredrikshamn, Vartsala i Gustavs, Rönnsä i Pernå, Näsby i Houtskär, Riihisaari i Nyslott, Kerimäki, Åminne i Malax, Granösund i Korsholm, Kalajoki, Sastmola, Bosund i Larsmo, Maxmo i Vörå, Kaskö, Märingsgrund i Närpes och Öja i Karleby. I Lieksa verkar det stora museet över trakterna kring sjön Pielinen, Pielisen Museo, med en imponerande avdelning om flottning.

Finlands sjöhistoriska museum i Kotka och Forum Marinum i Åbo är de mest kända maritima museerna. Också många andra museer berättar

tar på ett representativt sätt om skärgårdens, havets och vattnens historia och näringar. Finlands nationalmuseum ordnade 2014 en utställning över den ryska tsaren Alexander den III:s talrika sommarseglatser i den finska skärgården i slutet av 1800-talet. Deltidsskärgårdsbon Tove Jansson firades 2014 med en specialutställning på Ateneum och på Konstfabriken i Borgå. Tove Janssons stuga på ön Harun i Pellinge i Borgå är begränsat öppet för allmänheten. Muminvärlden i Nådendal är ett turistmål som också är internationellt känt.

Poju Zabłudowicz bildkonstcentrum med konstnårsresidens och utställningslokal på Sarvasalö i Lovisa har fört konst av världsklass och mycket positiv publicitet till skärgården. Zabłudowicz Collection samlar och presenterar modern konst i London, New York och en gång om året med öppna dörrar också på Sarvasalö.

Antalet användare av rekreations- och representationsbyggnader som ägs av företag, organisationer och kommuner är stort i skärgården. Till de stora städernas friluftsöar hör bland annat Runsala, Vepsarn och Maisaari i Åbo, Viikinsaari i Tammerfors, Rönnskär i Helsingfors, Fagerö i Sibbo och Stora Kalvholmen i Esbo.

De imponerande sten- och träkyrkorna i skärgården är om somrarna öppna för allmänheten och tillgängliga för retreatare och exempelvis för bröllop. Kända är bland andra Pyhämaa offerkyrka i trä från 1600-talet, kyrkorna i Västanfjärd och på Nötö från 1700-talet samt kyrkorna på öarna Aspö, Jurmo, Kallankari i Kalajoki, Tankar i Karleby och kyrkan i Luhanka. En av de mest imponerande gravgårdarna i inre Finland finns på ön Mäntysaari mitt i sjön Vuohijärvi i Kouvola. Många församlingar har lägercentrum på öar.

Landets enda lutherska kloster ligger i Ihamaniemi i Enonkoskis skärgårdsdel och erbjuder plats för retreat. Rekreativcentrumet Savo-Karjalan virkistyskeskus i Uukuniemi i Parikkala, som ägs av Finlands kristliga arbetarförbund, Kristillisen Työväen Liitto, erbjuder kurs- och möteslokaler samt inkvartering. Lärkkulla Skärgård ordnar olika slags kurser för unga och gamla i Houtskär i Pargas. På väckelseledaren Paavo Ruotsalainen hemö Aholansaari i sjön Syväri i Nilsia i Kuopio verkar ett läger- och semestercentrum som står nära den pietistiska rörelsen.

På många öar har man restaurerat hus som hör till ungdomsföreningar, fiskarföreningar, lantmannasällskap, arbetarföreningar (Folkets hus), jaktföreningar och byaföreningar. I dem ordnas

många slags evenemang. Det finns fortfarande dansbanor som är i användning.

Skärgårdsbutiker, kiosker, kaféer eller restauranger är verksamma i synnerhet på de öar som stöds av köpkraften hos stugfolk och turister och särskilt om sommaren. Exempel på sådana är Utö, Nötö, Vänö, Iniö och Norrskata i Pargas, Velkuanmaa och Teersalo i Nådendal, Skäldö och Bromarv i Raseborg, Barösund i Ingå, Pellinge och Emsalö i Borgå, Sarvasalö i Lovisa, Fagerö i Pyttis, Aspö i Kotka, Bergö i Malax, Replot i Korsholm, Ihamaniemi i Enonkoski, Lohikoski i Sulkava och Suuri Jänkäsalo i Taipalsaari.

Det finns fortfarande grundskolor med lågstadie och i vissa fall också med högstadie i skärgården, även om många har lagts ned. Öar med skolor var 2014 bland andra Karlö, Replot, Bergö, Pyhämaa, Räfsö, Velkua, Utö, Iniö, Houtskär, Korpo, Nagu, Rosala, Finby, Sveaborg, Sandhamn och Tiutinen. I Sulkavas skärgårdsdel, som har färjeförbindelse, finns det också en skola i Lohikoski.

Aktiva människor i Hitis-Rosala skärgård grundade 2003 det privata servicehuset Solglimten. Kimitoöns kommun köper tjänster här, vilket betyder att äldre har en möjlighet att bo kvar på sin egen ö. I Finby i Salo lyckades invånarna inte bevara det motsvarande Finbyhemmet, Särkisalokoti, som äldreboende efter kommunsammanslagningen.

Objekt som tagits i bruk för turismen

Typ av objekt	Namn	Kommun
Fyr	Bengtsskär	Kimitoön
	Gustafsvärn	Hangö
	Enskär	Gustavs
	Jussarö	Raseborg
	Rönnskär (Kylmäpilhaja)	Raumo
	Marjaniemi	Karlö
	Märket	Hammarland
	Russarö	Hangö
	Sälgrund	Kaskö
	Säbbskär	Luvia
	Söderskär	Sibbo
	Tankar	Karleby
	Ulkokalla	Kalajoki
	Utö	Pargas
	Valsörarna	Korsholm
Lotsstation	Boistö	Lovisa
	Löpö	Gustavs
	Ouraluoto	Sastmola
	Rönnskär	Malax
	Sälgrund	Kaskö
Sjöbevakningsstation	Fagerholm	Pargas
	Gåshällan	Korsholm
	Mickelsörarna	Vörå
	Valsörarna	Korsho
Befästning	Mjölö	Helsingfors
	Kirkonmaa	Kotka
	Kuuskajaskari	Raumo
	Rankö	Kotka
	Sommarö	Korsholm
	Örö	Kimitoön

Objekt som tidigare hörde till Sjöfartsverket och försvarsmakten och som har tagits i bruk för turism och rekreation.

ANTERO AALTONEN

Turism- och rekreationsservicen har en nyckelposition med tanke på skärgårdsområdenas framtid. Besökarna på Pyttis skärgårdsmarknad kan välja mellan många slags fiskrätter.

Turistmål

Servicenäringarna sysselsätter redan närmare hälften av skärgårdsinvånarna. En kärnfråga för skärgårdens framtid är utvecklingen av tjänsterna inom turism och rekreation. Även om det finns nog av utmaningar finns det också rikligt med attraktionsfaktorer. Företagarutbildningen, en intensivare marknadsföring liksom samarbetet och nätverksbildningen har en central position. Speciellt viktigt är det att förlänga turistsäsongen – skärgården har mycket att erbjuda under alla årstider.

De företag som erbjuder mat och logi, affärslivet som betjänar dessa och programserviceföretagen bildar ryggraden i skärgårds- och insjöturismen. Den livliga och mångformiga vattentrafiken har skapat företagsverksamhet i skärgården direkt och indirekt. Insjö- och kustfartygen har 4,5 miljoner passagerare per år.

Det finns omkring 50 badinrättningar i Finland. Kasnäs Skärgårdsbad i Kimitoön invigdes 2005. I Kasnäs finns också många andra funktioner – bland annat Skärgårdshavets naturum Blåmusslan.

Många av de tidigare nämnda öarna hör till de populäraste turistmålen i riket. Till dem hör Helsingfors kända trio, Sveaborg, Fölisön och Högholmen.

Viktiga turistmål i flera kommuner med skärgård är de gamla fyrarna. Exempelvis Bengtskär som hör till Kimitoön, ute vid havsbandet, lockar årligen upp till 15 000 besökare. Lotsstationer, sjöbevakningsstationer och befästningar som tagits ur bruk är också populära. Öarna utanför Helsingfors Skanslandet, Kungsholmen och Rysskär, som tidigare hörde till försvarsmakten, kan i framtiden utvecklas till betydande mål. På ön Lonnan i Helsingfors planeras en begravningsplats. Sveaborg och Svartholm i Lovisa representerar gammal militär befästningskultur.

Nationalparken, rekreationsområdena och skyddsområdena hade ca 3,4 miljoner besökare 2013. Utifrån en enkät bedömdes att hälsonyttan av ett besök i medeltal är 208 euro. Forststyrelsens guidecentrum är viktiga platser i nationalparkerna. Campingområdena och lägercentrumen hör också till skärgårdens turismstrukturer.

Det finns spaanläggningar i ungefär en tredjedel av kommunerna i skärgårdssystemet. De mest kända är spaanläggningarna i Nyslott, Nådendal och Haiko, de nyaste exempelvis Kasnäs i Kimitoön och Koli i Lieksa.

Ryssar, som är den största utländska turistgruppen, har köpt en del turistmål i synnerhet i kommuner med skärgård i östra Finland. Det gäller exempelvis sportcentret Sirius i Pyttis, semestercentret Kukkapää i Sulkava och Skärgårdens fritidscenter på ön Mossala i Pargas.

KASNÄS SKÄRGÅRDSBAD

Republikens president
Sauli Niinistö och fru
Jenni Haukio på väg till
operafestivalen i Nyslott
2013.

REPUBLICENS PRESIDENTS KANSLI

HARRI NURMINEN

Isbrytarkryssning. Också
det här är skärgårdskultur,
som särskilt intresserar ut-
ländska turister.

Vad är skärgårdskultur?

Den växande turismen skapar en ökad efterfrågan på genuin skärgårdskultur. Skärgårds- och insjö-
kulturen består av historia, tradition, natur och miljö.
Kulturen är allt det som människorna i skärgården
gör och uppskattar. Det är byggnader, mat, kläder,
språk, föreställningar... Det är – lyckligtvis – omöjligt
att definiera skärgårdskulturen exakt.

Många av vårt lands populäraste turistmål finns
på öar. Åland besöks av upp till 1,6 miljoner turis-
ter årligen. Kustfästningen Sveaborg, ett av Unes-
cos världsarvsobjekt, besöks av omkring 800 000
personer. Högholmens zoo har omkring en miljon
besökare, "muminön" i Nådendal närmare 300 000.

Olofsborg, som på 1400-talet uppfördes på en
oansenlig holme utanför Nyslott, lockar drygt 150
000 besökare om året, hälften av dem under ope-

rafestivalen. Manamansalo i Ule träsk, avses om
turistströmmarna, besöks av ca 60 000 personer.

I skärgårdarna finns många byggnader och an-
ordningar, som man förgäves får söka på andra håll
i Finland. Det är fyrar, lotsplatser, historiska sjömär-
ken, likaså kulturarvet under vatten. På öarna i havs-
områdena är krigshistorien starkt närvarande; det
finns gott om gamla fästningar och andra objekt.

Det första intrycket får den som kommer till en
ö av det bysamhälle som breder ut sig kring ham-
nen. Blicken kan fångas av en fyr som höjer sig på
en klippa, en gammal väderkvarn eller en harmonisk
helhet av röda byggnader. Skärgårdens levnadssätt
och det knappa levebrödet har gjort sitt för att be-
vara gammal bebyggelse och gamla gårdsenheter.
Vid insjöarna är byarna ofta placerade på de inre
delarna av ön, och känslan av liv och rörelse är inte
lika stark vid ankomsten där som vid havet.

Både havsområdena och inlandsvattnen är rika
på fornminnen; jungfrudanser med labyrinter av
radade stenar, hällristningar, forna bo- och hamn-
platser. Skärgårdskulturen har ingående beskrivits
i litteraturen, bildkonsten, teatern, musiken samt i
sånger och filmer. Redan i Kalevala hade vattnen en
framträdande roll, och Sibelius använde temat sjö
och hav som inspirationskälla.

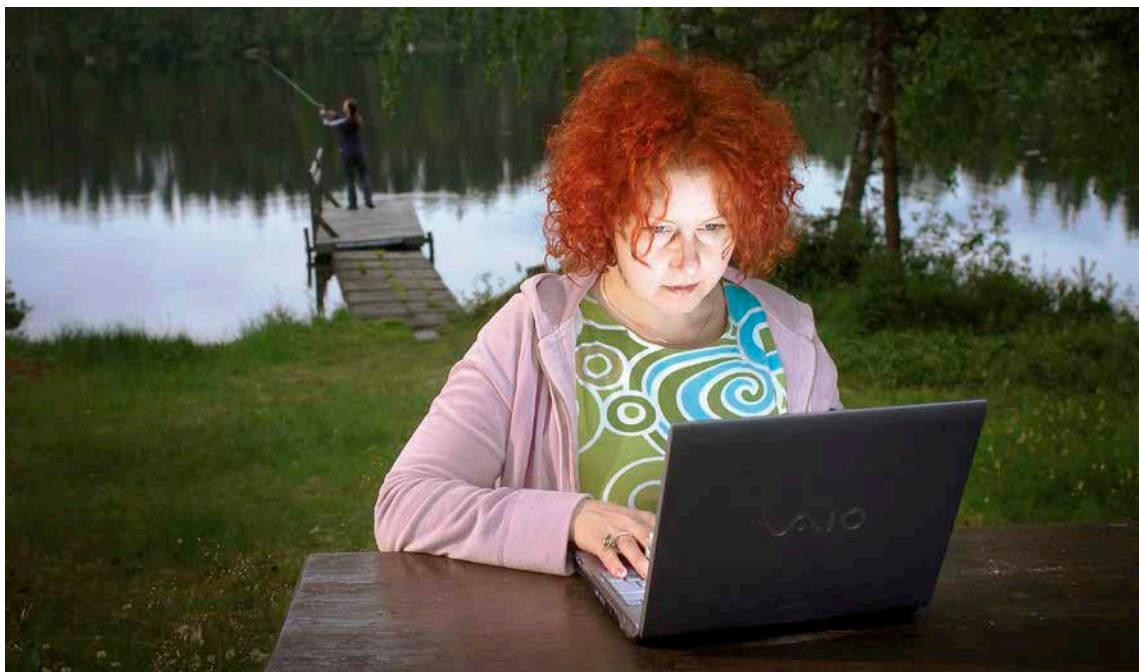
Vid inlandsvattnen representeras skärgårds-
och insjökulturen av bland annat flottningsmuseer,
stockflottningstävlingar, gamla kanalområden, fis-
kehamnar och fiskmarknader samt båthamnar och
gamla ångfartyg. De traditionella segelskutor som
byggs och restaureras vid havskusterna med frivil-
liga krafter vittnar om en kärlek till den gamla skär-
gårdskulturen.

Det är de bofasta och de fritidsboende invånar-
na, båtfararna, yrkes- och fritidsfiskarna, turisterna
och många andra människor som upprätthåller en
levande skärgårds- och insjökultur. Även om tradi-
tionen lever starkt är det också viktigt att skapa en
ny kultur, som i tillämpliga delar bygger på traditi-
onen. De många fina kulturevenemangen sommartid
i skärgårdsområdena vittnar om detta.

DALSBRO DRAGSPELSKLUBB

Festivalen Baltic Jazz är ett årligt stort musikevenemang i Kimitoön. Dragsfjärds
Dragspelsklubb har hört till de bärande krafterna för evenemanget.

PETRI ASIKAINEN / GORILLA

Närmare en halv miljon finländare uppskattas verka i yrken som passar för distansarbete. I många kommuner med skärgård och vatten har man satsat på att förbättra möjligheterna till distansarbete i fritidshusen.

Skärgårdspolitik under närmare 70 år

Skärgårdspolitikerna är den äldsta delen av en systematisk regionalpolitik i Finland. I mars 1949 tillsatte statsrådet en kommitté för att utreda levnadsvillkoren i skärgården och ta fram utvecklingsförslag. Det var speciellt problemen i fiskerinäringen som låg bakom. Folkmängden i skärgårdsområdena hade börjat dala, fastän befolkningsökningen på landsbygden fortfarande var kraftig.

Genom en statsrådsförordning ombildades skärgårdskommittén 1961 till Skärgårdsdelegationen. På förslag av delegationen stiftades 1981 en lag om främjande av skärgårdens utveckling. Enligt lagen räknas som skärgård sådana öar i

havsområdet och i insjövattnendragen som saknar fast vägförbindelse samt andra öar och områden på fastlandet vilka i övrigt i fråga om sina förhållanden kan jämföras med skärgården Staten och kommunerna ska trygga skärgårdens utveckling genom att beakta särförhållandena genom stödåtgärder inom olika politikområden. De viktigaste är utveckling av näringarna, bevarande av de statliga arbetsplatserna, finansiering av den kommunala basservicen samt utbyggnad av trafikförbindelserna och den övriga infrastrukturen. Ytterligare bör man enligt lagen skydda skärgårdens natur och miljö.

Det årliga skärgårdsseminariet hölls 2014 i Nyslott. Seminariet arrangeras av skärgårdsdelegationen i samarbete med kommunerna och landskapen.

I början av 2014 fanns det åtta skärgårdskommuner och 38 kommuner med skärgårdsdel i Finland. Förordningen om dessa gäller till utgången av 2015.

Till skärgårdskommunerna hör Enonkoski, Karlö, Kimitoön, Gustavs, Malax, Pargas, Puumala och Sulkava.

Kommunerna med skärgårdsdel är Asikkala, Borgå, Helsingfors, Hirvensalmi, Ingå, Joutsa, Juga, Jyväskylä, Kitee, Kivijärvi, Korsholm, Kotka, Kuhmois, Kuopio, Larsmo, Libelits, Lieksa, Luhanka, Masku, Nyslott, Nystad, Nådendal, Närpes, Oravais, Parikkala, Pernå, Pyttis, Raseborg, Ruokolax, Rääkkylä, Salo, S:t Karins, S:t Michel, Sibbo, Strömfors, Taipalsaari, Tervo, Tövsala, Vaala och Vörå.

Av skärgårdskommunerna är fem belägna vid havskusten och tre i inre Finland, antalet kommuner med skärgårdsdel fördelar sig jämnt. Före vågen av kommunsammanslagningar fanns det 13 skärgårdskommuner, men antalet har minskat, särskilt genom samgångarna av små kommuner i sydvästra Finland. Till kommuner med skärgårdsdel hör sexton städer, av vilka Helsingfors är störst.

Redan i Skärgårdskommitténs slutrapport 1957 underströk man betydelsen av en regionalt övergripande politik för kust- och vattenområdena. Denna linje har fortlevt i de skärgårdsprogram och principbeslut om en skärgårdspolitik som statsrådet godkände på 1990- och 2000-talen.

Skärgårdsdelegationen är ett permanent, lagstadgat organ som tillsatts av statsrådet och som verkar i samband med regionutvecklingsenheten vid arbets- och näringsministeriet. Delegationen deltar i utvecklingen av skärgårdsområdena till-

sammans med kommunerna, landskapen, de statliga myndigheterna och andra instanser.

Delegationens arbete styrs av åtgärdsprogrammet för skärgårdspolitiken. Programmet, som gjordes för perioden 2012–2015, har fem prioriterade områden:

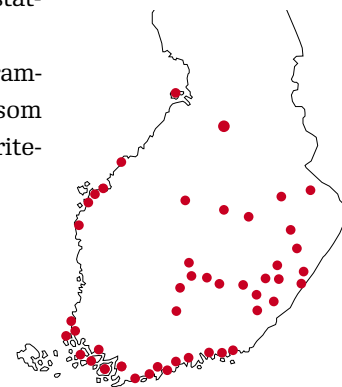
- Kommun- och regionpolitik
- Närings- och sysselsättning
- Fast boende och fritidsboende
- Trafik och dataförbindelser
- Miljö, natur och kultur.

Skärgårdsdelegationen ger regelbundet statsrådets ministerarbetsgrupp för förvaltning och regionutveckling en redogörelse för hur programmet verkställs.

Resultat och bakslåg

Skärgårdspolitiken har gett resultat. Man har fått förbindelsefartyg, frigående färjor, landsvägsfärjor, hydrokoptrar, enskilda vägar, landsvägar och broar för att sköta skärgårdstrafiken. Skärgårdsföretagen har haft möjlighet till bättre företagsstöd från staten och EU än det omgivande området. Genom de skärgårdstillägg som ingår i kommunernas statsandelar har produktionen av kommunal basservice underlättats.

Elektrifieringen av skärgården fortsatte i rask takt under 1950- och 1960-talen, likaså drogs trådtelefonförbindelser med aktivt stöd från staten. Regeringarna har förbundit sig till att också garantera skärgården dagens snabba dataförbindelser. Nationalparker och naturskyddsområden har inrättats i skärgården. De är skärgårdsnaturens skattkammare och centrala för skärgårdsturismen.

Skärgårdskommunerna och kommunerna med skärgårdsdel.

TOMI MUURKONEN

Sjöräddning hör till gränsbevakningsväsendets kärnuppgifter. Man räddar personer som råkat i sjönöd, letar efter försvunna och sköter sjuktransporter. Myn-digheternas baser på öarna har under många generationer utgjort en trygghet för åretruntinvånare och semesterfirare.

JARI KOSTET

Färjan Merisilta trafikerar mellan fastlandet och Karlö, en sträcka på närmare åtta kilometer. Färjan rymmer över 50 personbilar.

De riksomfattande projekten för utveckling av skärgården har haft som syfte att främja turismen, fiskerinäringen, en småskalig förädling och distansarbete. Målet har varit att utveckla skärgårdskommunerna till attraktiva platser för fast boende och marknadsföra dem med gemensamma kampanjer. Man har främjat ett omfattande deltidsboende genom utrednings- och utvecklingsprojekt som har syftat till att utveckla planläggningen och en flexibel politik för undantagslov, byggnad och reparation av fritidshus och att utnyttja fritidsin-vånarnas köpkraft och kunnande.

Antalet statliga arbetsplatser i skärgården fortsatte att vara högt och rentav ökade under 1950-1970-talen. Sedan dess har antalet arbetsplatser minskat. I det avseendet har skärgårdslagens syfte inte uppfyllts.

Sjöfartsverket har lagt ner lotsstationer, gränsbevakningen sjöbevakningsstationer och försvarsmakten enheter inom kustartilleriet och sjöstridskrafterna. En väsentlig orsak har den tekniska utvecklingen varit. När landsvägsfärjor ersatts av broar har arbetsplatserna inom trafiken minskat i skärgården. Skatteförvaltningen, arbetsförvaltningen, polisen och statens lokalförvaltning har också minskat sin personal i skärgårdskommunerna allt sedan 1980-talet. Postens verksamhet har lagts om så att den sköts av företag.

Den internationella referensramen

Finlands anslutning till Europeiska unionen 1995 påverkade också skärgårdspolitiken. Fiskeri- och jordbruksärendena, liksom mycket av regionalpolitiken, som är viktiga för skärgården kom därmed att styras från Bryssel. I regionalpolitiken har skärgård inte varit ett kriterium för finansiering inom målprogrammen för EU:s strukturfonder. I praktiken har skärgårdsområdena ändå ofta getts en bättre status än vad de socioekonomiska nyckeltalen kanske hade förutsatt. EU:s delfinansiering har generellt sett legat på en rätt god nivå och varit viktig för skärgården. Detta ligger i linje med det faktum att man i EU:s grundstadga har erkänt att specialfrågor som gäller skärgården existerar och behöver uppmärksamhet.

Skärgårdspolitiken har också beröringspunkter med EU:s politik för en integrerad användning och förvaltning av kustområdena liksom med unionens havspolitik. Skärgårdsdelegationen håller kontakt med andra europeiska skärgårdsområden bland annat inom ramen för organisationen för Europas maritima regioner (*Conference Of Peripheral Maritime Regions*).

Världens ivrigaste stugfolk?

Hur nära vattnet bor finländarna? Också det har undersökts. Det genomsnittliga avståndet från hemmet till närmaste sjö eller vattendrag är 2,7 kilometer. I norra Savolax är det bara 1,2 km, i Nyland och i landskapet Österbotten är det längst, men ändå bara 4 km.

Till havskusten har finländarna i medeltal 58 kilometer. Ålänningarna har 1,3 kilometer till havet, nylänningarna knappa 7 km och invånarna i Egentliga Finland 9 km. Här ligger norra Savolax på jumboplatz i statistiken – avståndet till havet är i medeltal 209 km.

Vi bor ändå inte tillräckligt nära vatten. Den slutsatsen kan man dra av att vi har skaffat över en halv miljon fritidshus – och över fyra femtedelar av dem ligger nära en strand. Vi använder 7,5 miljarder euro på stugliv årligen, och en betydande del därav i kommuner med skärgård och vatten.

Vad är orsakerna till denna stugpippi?

Ett drygt sekel av stuglivshistoria

Våra förfäder hade jakt- och fiskekojor redan för tusentals år sedan. Men om vi med stugliv menar fritidsfirande och rekreation sträcker sig inte rötterna längre än till 1800-talets slut. Förmögna stadsbor började då bygga ståtliga sommarvillor på landsbygden. De uppfördes i närheten av många kuststäder och i Terijoki på Karelska näset. I det inre av landet uppstod en villakultur bland

annat i Tusby, Asikkala, Sysmä och Punkaharju.

Placeringen av de tidiga villasamhällena påverkades också av närheten till ångfartygsrutter och järnväg. Men även om man färdades till villan med tåg fick vattnet inte vara långt borta. Fritidssysselsättningar i samband med vatten hade redan en central roll i de här förmögna stugpionjärernas liv.

Under de två första årtiondena av det självständiga Finland var stuglivet inte längre ett privilegium enbart för överklassen. Det uppstod närmare femtontusen fritidshus. De är inte lika tjusiga och dekorativa som de tidigaste villorna. Byggnadsstilen avvek inte mycket från förstädernas villor. Vissa stora företag lät bygga semesterbyar för sina anställda. Under dessa decennier breddade också koloniträdgårdskulturen ut sig i Finland. Den kom närmast från Tyskland.

Stuglivet som en fritidssyssla för hela folket började utvecklas på 1960-talet. Gränsen hundratusen stugor sprängdes 1962. Antalet bilar ökade, vägnätet förbättrades, semestrarna blev längre och lönekuvertet en aning tjockare. Stuglivet spred sig längre från bosättningscentrumen och strandplatserna blev allt populärare. Lagstiftningen begränsade inte byggande nära stränder före 1969.

Man kan se stuglivet som en motvikt till strukturförändringen på landsbygden och den allt snabbare urbaniseringen. Även om brödfödan måste skaffas i staden ville man inte glömma

Vad lockar också unga finländare ut till stugorna? Kan svaret finnas under vattnet – eller kanske på Internet?

PETRI JAUHANEN / VASTAVALO

Majoriteten av stugbasturna i Finland är vedeldade. Allt som allt finns det ca 3,2 miljoner bastur i Finland. De gammaldags rökbasturerna har blivit vanligare – deras antal uppskattas till över 30 000.

barndomens landskap. Många stugor byggdes på den forna hemgårdens marker eller så köpte man en tomt förmånligt av släktingar. Storleken minskade och utrustningsnivån var anspråkslös. På 1960-talet drogs el bara till en av tio stugor. Fabrikstillverkade fritidshus kom också ut på marknaden.

Stugbeståndets tillväxttakt sviktade en aning på 1970-talet, men ökade därefter på nytt. Gamla byggnader byggdes i synnerhet på 1980-talet i hög grad om till semesterboende. Små gårdar och evakuerades torp hade i stor utsträckning blivit tomma och man kunde få dem till ett överkomligt pris. Nu dög också byggnader som låg längre från vatten.

Strängare byggbestämmelser, ett knappt utbud och kraftigt stigande priser har dämpat stugbygget under det här årtusendet. Ett nytt drag har däremot varit ett intensivt byggande i anslutning till turistcentrum. Särskilt tydligt blir det här i skidcentrumen i norra Finland. Där ligger också utrustningsnivån och medelstorleken högre än i landet i övrigt. Många ägare har lång väg till sina stugor; stugägarna i Ruka bor i genomsnitt på omkring 400 kilometers avstånd, till Levi har man ca 600 km och till Saariselkä närmare 800 km.

Under en utveckling på hundra år har också benämningen på semesterobjektet varierat. De förmögna flyttade ut till 'villor' eller 'sommarnöjen', och på 60-talet talade man om 'sommarestugor' eller bara 'stugor'. Idag är den vanligaste benämningen 'fritidshus', 'semesterbostad' eller 'andrabostad'.

Attraktionsfaktorer

Vad är det som fascinerar i stuglivet? Varje år har vi omkring två miljoner stugerfarenheter som i viss mån avviker från varandra. Forskarna försöker ändå hitta de mest centrala faktorerna i den här djungeln, de mest upptrampade stigarna.

I sökandet efter de mest attraktiva stugområdena är det tydligaste resultatet att vatten attraherar. Stränderna kring de sjöar som ligger på överkomligt avstånd från bosättningscentrumen är redan fullt utbyggda på många platser. Omkring en tredjedel av havskusten är avstängd för annan användning på grund av stugbyggen. Det finns fritidshus på närmare tjugotusen öar utan vägförbindelse.

Ovan konstaterades att trakterna kring turistcentrumen har blivit en viktig attraktionsfaktor under detta årtusende. Särskilt den unga generationen hittar goda möjligheter där till rekreation inom sina favoritsysselsättningar. Det sociala livet är också aktivt.

Många stugor ligger klart på sidan om åretruntbosättningen på landsbygden. Den är bara en genomgångsplats, där man visserligen skaffar livsmedel och andra tjänster. Stugägarna har emellertid börjat delta mer i det lokala livet. Det

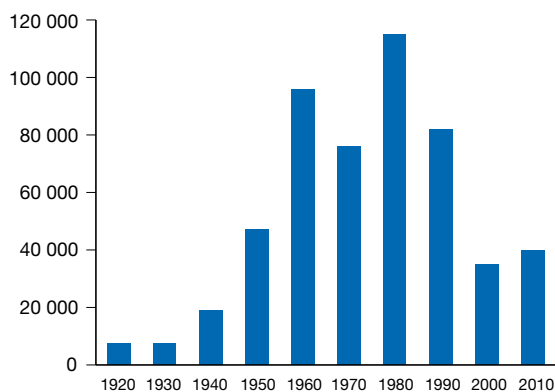

PETRI JAUHANEN / VASTAVALO

Omkring 40 procent av den vuxna befolkningen i Finland sysslar med svampplockning och upp till 55 procent plockar bär. Kvinnorna är i båda fallen ivrigare än männen och de äldre ivrigare än ungdomarna.

Många stugor har gått från generation till generation. Stugans yttre och omgivningen har ofta hållits oförändrade under flera årtionden.

Byggnad av fritidshus i Finland under olika årtionden. Tre fjärdedelar av det nuvarande fritidshusbeståndet härstammar från åren mellan 1960 och 2000. En uppskattning för 2010-talet ingår.

här är en utveckling som många kommuner och byasamhällen vill stöda.

Enligt forskaren Kati Pitkänen har stuglandskapet smält samman med uppfattningarna om det finska nationallandskapet och symbolerna. Stuglandskapet representerar då en tidlös finländskhet, ett ideallandskap och en förgången guldålder. Man kan tänka att stuglivet framhäver och fördjupar finländarens förhållande till naturen. Pysslandet på stugan med alla de specifika sedvanorna avspeglar de karaktäristiska dragen i finländskheten. Världens finaste landskap öpp-

nar sig en sommarkväll när man sitter på strandbastuns veranda efter bastun.

Pitkänen konstaterar att den här idealbilden framträder i inställningen till utländskt stugägande, vilket har varit möjligt i Finland sedan 2000 utan specialtillstånd. Utländskt ägande upplevs som ett hot, eftersom det utmanar stuglivet som ett uttryck för den finländska livsstilen. De inhemska medierna och stugägarna har med spänning sett på hur utlänningarna har tillägnat sig alla oskrivna regler i det finska stuglivet och -landskapet. Man har inte upplevt nykomlingarnas egna kulturarv och stugvanor som särskilt välkomna.

Vad pysslar man med på stugan?

En väsentlig del av herrskapets villaliv bestod av olika slags fester och umgänge med grannarna. Många hade en trädgård, men friheten och det obekymrade semesterlivet intog första plats. Under självständighetstiden minskade de här dragen och stugfolket, som började domineras av medelklassen, badade bastu, fiskade, simmade och plockade bär. Från och med 1920-talet började man också intressera sig för solbad, i motsats till tidigare då man ville undvika solbränna.

HARRI NURMINEN

Kräftor hör till sensomarens läckerheter på många stugor. Signalkräften importerades till Finland på 1960-talet eftersom kräftpesten hade försvagat det ursprungliga flodkräftbeståndet. Den här nykomlingen med sina stora klor har till stor del trängt undan flodkräftan, med undantag av det nordligaste Finland.

ANTERO AALTONEN

Vattnets temperatur

kan också i södra Finland hålla sig under 20 grader nästan hela sommaren. På många stugor plaskar man i uppvärmda badtunnor.

Stugfolket fördubblades under 1960-talet. Utnyttjandet av vattnen för rekreation och andra sysselsättningar i naturen fortsatte, men de sociala kontakterna med lokalbefolkningen ökade också. På lantgårdarna köpte man mjölk, och man kunde också delta i höbärgningen. Å andra sidan började man ställa sig mer negativ till en egen trädgård och grönsaksland.

I dagens stugliv skiljer forskarna på nytto- och rekreationsaktiviteter. De föregående betonar stuglivet som ett kreativt självförverkligande, som emellanåt kan utvecklas till ett tröttsamt arbetsläger. Terrängen bearbetas, man bygger stenmurar och varje sommar ser ett nytt byggprojekt.

JORMA JÄRVEN / VASTAVALO

Även om utrustningsnivån i många stugor börjar närma sig den primära bostadens, är ett enkelt liv och värnandet om landsbygdstraditionen viktig för många stugägare.

Lövkrottning är en effektiv nyttomotion.

Rekreativ delen innehåller traditionella naturaktiviteter såsom simning, rodd, paddling och vandrande. Man vill uppleva miljön estetiskt, även om man ibland också provar gränserna för de egna krafterna. Motoriserade aktiviteter och redskapssport hör också till många stugägars semester.

De stora åldersklassernas stugägare känner nostalgi till barndomen, även om de ser att den omgivande landsbygden är helt annorlunda än för flera årtionden sedan. Forskaren Kati Pitkänén påpekar att stuglandskapet på sitt sätt har blivit "den sista utposten av riktig landsbygd".

När man värnar om traditionerna, stärker man då också de traditionella könsrollerna på stugan? Är det så att männen förverkligar sig själv i stugans omgivning och kvinnorna inne i stugan? Enligt forskarna kan man se tecken på detta.

Även om stugmiljön är väldigt bekant kan man genom att iaktta små förändringar få nya erfarenheter. Rutinen bryts av speciella väderfenomen eller av mötet med något djur. Det ger mycket att berätta om också måndag morgon vid kaffebordet på jobbet.

Stuglivets miljökonsekvenser

Varje stuga inverkar på naturförhållandena i närområdet, exempelvis på vattnen, strandnaturen och landskapet. Vissa verkningar är avsiktliga och avsedda. Man vill muddra stranden och tillsätta sand så att man kan simma där, granar fälls och terrängen bearbetas. En del av konsekvenserna är en följd av avloppsvattnet från stugan – enligt de mest nitiska forskarna är till och med basturöken ett betydande miljöproblem.

Varje stugägare vill naturligtvis bevara sin näromgivning så ren som möjligt. Lagstiftaren har också sträckt ut en hjälpande hand, som en del anser sträcker sig lite för långt. Stugornas belastning på vattnen är inte längre betydande – stugornas andel i utsläppen av fosfor och kväve i vattnen är under en procent och trenden är fortfarande sjunkande.

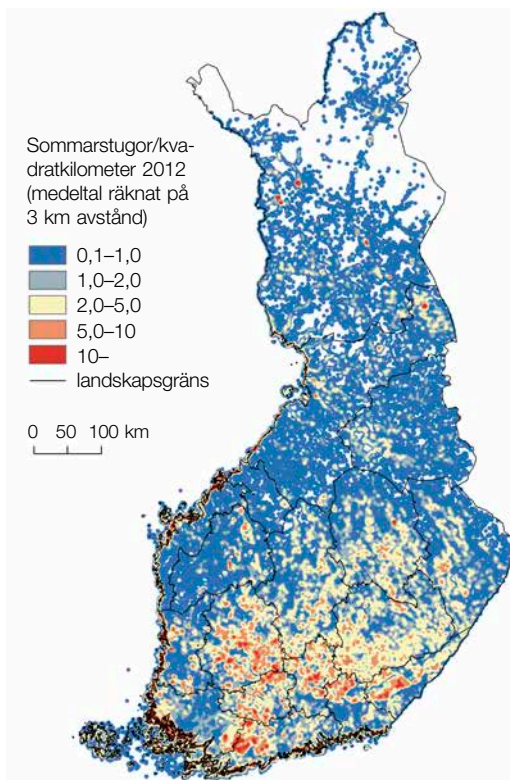
Stugtrafikens andel av hela personbilsanvändningen är 7 procent i Finland. En vanlig stugägare förbrukar bränsle för omkring två tusen euro per år. Utöver bilen växer räkningen av båtar, småmaskiner i stugan och terrängfordon.

Nio stugor av tio har el. Vissa stugor har solpaneler, medan jordvärme och vindenergi fortfarande utnyttjas ganska lite. Uppvärmningskostnaderna ökar med ökad vinteranvändning, även om stugorna är effektivt tätade.

Ett ekologiskt ideal är målet för många stugor, men de praktiska åtgärderna kan bli dyra. En "traditionsvätt" av strandbastun med torvtak, enligt tätfogsprincipen, kan vara sin ägares stolthet, som också garanterar en ström av gäster. Takkonstruktionerna måste då förstås klara av snötäcket under en sträng vinter, eftersom ett torvtak kan väga 200 kilogram per kvadratmeter.

Stuglivet kan också vara till nytta för miljön. Förekomsten av skogsfåglar kan öka, de som bygger bo i trädhålor trivs i de gamla träden på stugtomten. Många stugägare sätter ut fågelholkar. Stuglivet är också för många finländare en stor naturskola, som har ett positivt inflytande på attityderna till miljöskydd och till enkla, naturliga levnadsvanor. Sett ur ett perspektiv av social hållbarhet är stuglivet en viktig form av växelverkan mellan stad och landsbygd, som främjar en levande, mångsidig landsbygd.

Källa: Pitkänen, Kati. 2011. Mökkimaisema muutoksessa. Kulttuuri-maantieteellinen näkökulma mökkeilyyn. Itä-Suomen yliopisto, Joensuu, 107 s.

Placeringen av fritidshus i Finland 2012.

Antalet stugor har först räknats i ett rutsystem med rutor på 250 meter, och sedan har stugtättheten bestämts på ett avstånd av tre kilometer från varje rutas mittpunkt. Havskusten kantas av en nästan enhetlig stugbebyggelse från ryska gränsen till botten av Bottenviken. I södra delen av Insjöfinland finns det rikligt med stugor, likaså i de sjörika trakterna i västra Nyland. I det inre av norra Finland är stugorna koncentrerade till närheten av skidcentrumen.

SYKE, uppgifter om sommarstugor VTJ/VRK 4/2013, landskapsgräns: Karttakeskus Oy (Kartcentralen), tillstånd L4659.

Världens ivrigaste stugfolk?

Är stuglivet egentligen ett så finländskt drag som vi föreställer oss?

Om hela mänskligheten hade fritidshus i samma utsträckning som vi finländare skulle det finnas över en halv miljard av dem på vår jord. Det verkliga antalet är emellertid bara ett tjugotal miljoner.

De ledande stugnationerna i proportion till folkmängden finns på nära håll. I Sverige finns det ca 650 000 stugor och i Norge 450 000. Stugtättheten i Norge är en aning större per person än i Finland – och samtidigt världsrekord. Vi kommer alltså på silverplats. Antalet stugor i Danmark, 220 000, verkar enormt högt med tanke på landets areal, men i proportion till folkmängden är det under hälften av antalet i Finland.

Amerikanerna har drygt fyra miljoner fritidshus. I proportion till folkmängden är förlusten till Finland klar, nästan sexfaldig. Stugtättheten varierar stort mellan delstaterna. Illinois har en folkmängd på 13 miljoner, men antalet fritidshus är

bara 30 000. I Kansas och i Ohio trivs invånarna också bra i sina primära bostäder. Ingen av delstaterna når upp till den finländska stugtättheten – ganska nära kommer dock Maine och Vermont.

En internationell studie avslöjar att det finns många gemensamma drag i stuglivets seder och bruk olika länder. En stuga vid en sjö är idealet såväl i Sverige som i Kanada och många av USAs delstater.

Exempelvis finns det 230 000 fritidshus i delstaten Michigan och 80 procent av dem ligger vid stranden av en sjö. Över hälften av stugorna i Michigan är vinterbonade. Vintern är strängare där, men klart kortare än i Finland.

En Michiganbo vistas närmare 90 dagar på sin stuga per år. Upp till hälften av stugägarna är över 60 år. Plånboken är också relativt tjock – stugägarna använder fyra gånger mer pengar på att förbättra och renovera stugan än i Finland.

Att lägga nät är för vissa stugägare en motoriserad sysselsättning – på sommaren är det aktersnurren, på vintern snöskotern som gäller.

Koli nationalpark inrättades 1991. Berget som höjer sig mer än 250 meter över sjön Pielinen var redan i slutet av 1800-talet ett populärt resesmål. Är vyn som öppnar sig där Finlands vackraste landskap?

Skärgårds- och vattennaturen sysselsätter och ger rekreation

ANTERO AALTONEN

Olhavanvuori i Repovesi nationalpark är Finlands populäraste klätterklippa. Berget stiger brant till närmare 50 meter över tjärnens yta.

Det finns ingen nationalpark i Finland som saknar vatten och öar. En del av parkerna har inrättats uttryckligen för att värna om skärgårds- och vattennaturen. Till de tio parker som har mest öar hör totalt över 3 000 öar, holmar och skär och rikligt med vattenområden.

Många skydds-, frilufts- och rekreationsområden är också viktiga infrastrukturer i skärgårds- och vattenkommunerna. De här områdena och nationalparkerna uppskattades sysselsätta sammanlagt 2 300 personer 2013. Deras totalinkomstverkan var ca 180 miljoner euro och antalet besökare 3,4 miljoner.

Mångsidig insjönatur

Linnansaari nationalpark, som ligger i Haukivesi i Saimen, inrättades 1956. Parkområdet är omkring 40 kilometer långt och 10 kilometer brett. Där finns drygt 130 öar på mer än en hektar och hundratals mindre holmar, men trots det dominerar de öppna fjärdarna. I parkens hägn lever mer än femtio saimenvikare, dessutom häckar ett av Finlands tätaste bestånd av fiskgjuse i området.

På huvudön Linnansaari kan man bekanta sig med skötsel av en vårdbiotop, med ett renoverat torp och med svedjebränning. Där finns också flera snitslade naturstigar.

För båtfolket finns det 20 angränsningsplatser. Under vintern löper en 30 kilometer lång skridskobana för långfärdsskåare genom parken.

JARI KOSTET

Nox nationalpark ligger bara trettio kilometer från Helsingfors centrum. Ödemarksstämningen i parken är lätt tillgänglig för vem som helst som besöker huvudstaden.

Linnansaari nationalpark besöks årligen av drygt 30 000 personer och sysselsättningseffekten är 33 årsverken. Sommartid går det båt till parken från Oravi och Rantasalmi i Nyslotts skärgårdsdel. På naturumen Oskari i Rantasalmi och Nestori i Nyslott får man veta mer om parken.

Den andra örika parken i Saimen är **Kolovesi**, som inrättades 1990. Antalet öar är endast fyrtio, men två av våra största nationalparksöar finns där, Vaajasalo (1 210 ha) och Mäntysalo (740 ha). Parken kännetecknas av fjordliknande långsmala vikar, som skjuter långt in i huvudöarnas mittpartier. De mäktigaste granitklipporna höjer sig nästan lodrätt upp till fyrtio meters höjd och sänker sig lika långt under vattnet. De vanligaste fiskarterna är siklöja, nors, abborre, lake, sik och id. Sällsyntare arter är insjööring, röding och hornsimpa, en knölig och taggig relikt från istiden.

Besökantalet i Kolovesi är knappa 10 000 och sysselsättningseffekten 9 årsverken. Man får information om parken om sommaren på naturstugan i Enonkoski centrum. Parken sträcker sig över områden som hör till Enonkoski, men också till Nyslott och Heinävesi.

Päijänne nationalpark, som inrättades 1993 omfattar ett femtiotal obebyggda öar, holmar och skär samt delar av bebyggda öar. Parkens hjärta är Kelvene, en åtta kilometer lång och 50–800 meter bred ö med åsryggar. Ön är speciell med sina långa sandstränder och skyddade laguner. Terrasserna på åsslutningarna och de steniga strandvallarna berättar om de forna vattennivåerna.

Parken besöks årligen av ca 15 000 personer och sysselsättningseffekten är 9 årsverken. Om somrarna går det båt från båthamnen i Padasjoki och från Vääksy i Asikkala. Information om parken får man i Päijännehuset i Asikkala.

Den senaste nykomlingen bland insjöparkerna är **Södra Konnevesi** som inrättades 2014. Den omfattar strandområden och öar i sjön Konnevesi på ett område av ca 1 500 hektar. Sjön är centralsjö i Rautalampi-stråten, och vattnet är mycket klart. Stränderna är branta och klippiga. Berget Kalajanvuori öster om sjön höjer sig till 211 meters höjd. Även om landskapen ger ett kargt allmänt intryck finns här också frodiga lundar och skogsdungar med lind.

Koli nationalpark ligger till största delen i Lieksas skärgårdsdel. Från berget Ukko-Koli, på 347 meters höjd, öppnar sig Finlands mest kända nationallandskap mot sjön Pielinen. Till nationalparken hör också sjön Heräjärvi.

Naturumet Ukko presenterar geologin, floran och faunan i Koli. Landets enda bilfärjeförbindelse i inlandsvattnen finns mellan Koli och Lieksa om somrarna. Om vintrarna leder Finlands längsta officiella isväg över sjön Pielinen. Om somrarna arbetar också fåraherdar och svedjebrännare i parken. Antalet besökare är omkring 140 000 och sysselsättningseffekten 77 årsverken.

Noux nationalpark, som ligger i insjöområdet av skärgårdsdelkommunen Esbo, har på kort tid blivit enormt populär. Antalet besökare är omkring 270 000 och sysselsättningseffekten 16 årsverken. Nationalparken omfattar 80 små sjöar och träsk. Man kommer till parken från Helsingfors och Esbo centrum med allmänna bussturer. Finlands naturcentrum Haltia ger information om Noux och om de andra nationalparkerna i vårt land. Parkerna besöks också av en stor mängd utländska vandrare.

JUHA TASKINEN

Saimenvikaren är ikonen för det finländska naturskyddet. Linnansaari och Kolovesi nationalparker hör till den här starkt hotade artens boplatser. Klimatförändringen är ett hot mot saimenvikaren – om det finns alltför lite snö kan honan inte bygga bo i en snödriva. På öppen is kan kuten lätt gå under.

JARI KOSTET

Forststyrelsens naturtjänster underhåller många slags rastplatsstrukturer. Var fjärde finländare går på fotvandringar på minst 10 kilometer och var tionde vandrar med övernattnig.

Marina nationalparker

Den äldsta havsparken är **Östra Finska vikens nationalpark**, som inrättades 1982. Den är belägen utanför Kotka, Fredrikshamn och Vederlax Parkens 20 skogklädda öar och omkring tvåhundra skär har en areal på sammanlagt 800 hektar. Den största ön är Ulko-Tammio (Yttre Stamö). Parken är ett viktigt område för sälarnas fortplantning och området är också rikt på havsfåglar. Förutom naturvärden finns det många krigshistoriska minnesmärken i parken, såsom en befästning, en bas för torpedbåtar och en bunker.

Intill nationalparken ligger skärgårdsbyarna på Fagerö, Aspö och Tammio (Stamö). Parken besöks årligen av drygt 15 000 personer och sysselsättningseffekten är 8 årsverken. På Maretarium i Kotka och i naturstugorna på Aspö och Fagerö får man information om parken. Det finns förbindelsebåttrafik till dessa öar året runt.

Ekenäs skärgårds nationalpark, som inrättades 1989, omfattar ett havsområde på ca 52 000 hektar med nästan femhundra öar, holmar och skär. Den största ön, Älgö (700 ha), är också den största bland havsparkernas öar. Parken sträcker sig från den inre skärgården ut till havsbandet och det gör att här finns en stor variation bland organismarterna. De talrika glo-sjöarna som avsnörts från havet och fladorna som är i olika stadier av avsnörning är viktiga häcknings- och rastplatser för fåglarna.

Parken besöks årligen av drygt 50 000 personer och sysselsättningseffekten är 39 årsverken. Den kändaste platsen är det gamla fiskehemmanet Rödjan och naturstugan samt den befästa ön Jussarö. Naturumet i det gamla saltmagasinet i Ekenäs betjänar parkbesökarna.

Skärgårdshavets nationalpark ligger i den yttre skärgården i kommunerna Kimitoön och Pargas. Omkring tusen öar, holmar och skär hör till området. Landskapet ovan vatten kännetecknas av yttre holmar med låga träd, lummiga inre öar, rundhällar samt talrika grus- och klapperfäldsöar (Jurmo, Sandskär,

Sandö), som hör till den tredje Stängselåsen (Salpausselkä). Undervattenslandskapet är mäktigt; det omfattar tydliga gravsänkor och sprickzoner samt Gullkronasänkan.

Biodiversiteten i naturen hör till de största i Finland. Omkring en tiondel av parkens landareal sköts så att man bevarar de gamla betesmarkerna och lövängarna. Parken och dess närområden bildar Skärgårdshavets biosfärområde, som ingår i ett Unesco-nätverk. Området har 1 200 bofasta invånare. Det finns bara två biosfärområden i Finland, det andra är Patvinsuo i norra Karelen.

Skärgårdshavets nationalpark besöks årligen av ca 50 000 personer och sysselsättningseffekten är 48 årsverken. Till parken kommer man med fartygs- och båttransport från Kasnäs och Rosala-Hitis samt från Nagu, Korpo, Houtskär och Iniö. Skärgårdshavets naturum Blåmusslan och Skärgårdscentrum Korpoström berättar om området med utställningar och infopaket.

Naturumen är mångsidiga besöksmål, vilkas utställningar och AV-presentationer visar vårt lands natur på ett åskådligt sätt. Finlands naturcentrum Haltia invigdes 2013 i Esbo i närheten av Noux nationalpark.

Fågelskådning hör i många länder till de snabbast växande formerna av naturturism. Man uppskattar att det finns omkring 25 miljoner fågelskådare i Europa.

Bottenhavets nationalpark (41 000 besökare, 20 åv) är belägen i den yttre skärgården utanför Euråminne, Gustavs, Luvia, Sastmola, Björneborg, Pyhänta, Raumo och Nystad. Parkområdet ligger till 98 procent under vatten. Det finns tre fyrar i parken: Enskär, Rönnskär (Kylmäpihlaja) och Säbbskär. På naturhuset Luontotalo Arkki i Björneborg får man information om nationalparken.

Bottenvikens nationalpark (9 000 besökare, 2 åv), som ligger utanför Kemi och Torneå, omfattar ett fyrtiotal öar, holmar och skär. De flesta av dem förekommer i grupper åtskilda av vidsträckta fjärdar. Där kan du bekanta dig med den ständigt skiftande havsnaturen som landhöjningen skapat och med stödjepunkter och landskap som uppstått genom den traditionella fiskenäringen. På svenska sidan ligger Haparanda skärgårds nationalpark.

Övriga objekt

Unescos enda naturarvsobjekt i Finland, **Kvarkens skärgård** (340 000 besökare, 250 åv), är belägen utanför Korsholm, Malax, Vörå, Vasa och Korsnäs. Här finns 6 500 öar, av vilka den högsta höjer sig bara ett tjugotal meter över havsytan. Särskilt imponerar De

Geer-moränerna, eller tvättbrädesmoränerna, som formats av inlandsisen. Landhöjningen är mycket kraftig; nya öar stiger upp, havsvikar blir sjöar och farleder uppgrundas. Dessa omdaningar kan tydligt observeras redan under en generation.

Till de största öarna i Kvarken finns det bro- eller färjeförbindelse. Om somrarna ordnas det kommersiella vattentransporter. Information om världsarvsobjektet får man på Havets hus i Korsholm, på Mickelsörarnas naturstation i Vörå skärgård, på Mässkärs naturstation i Jakobstads skärgård och på Terranova i Vasa.

Ett av de betydande statliga friluftsområden som är rika på vatten är **Ruunaa strövmråde** (85 000 besökare, 56 åv) i Lieksa. Genom strövmrådet strömmar Lieksanjoki, vars sex forsar har en fallhöjd på sammanlagt 16 meter. Man kan åka utför forsarna i forsbåt, gummibåt och kanot. För vandrarna finns det 12 vindskydd av timmer och 20 hyrstugor. Det finns också service för rörelsehindrade.

Hjärtat i Ule träsk strövmråde (38 000 besökare, 16 åv), som ligger i skärgårdsdelkommunen Vaala, är ön Manamansalo. Man får vägledning på campingområdet, som är särskilt populär bland karavanare.

Livet anländer till ön

Öarna i Finlands havsområden är forskarens paradis. Öarna är unga, växer och förändras hela tiden. Landhöjningen gör att nya öar fortfarande stiger upp ur havet. Ett skär som uppstår invid öppet hav förblir ofta nästan utan växttäckning i cirka tre århundraden. Efter det har det stigit så högt att de få gräs, tågväxter, småsavar och örter som fått fäste i bergskrevorna finner en växtplats.

När ön växer på höjden samlas ilandspolade alger i sprickor och svackor. Ett tätande skikt av rötter binder det förmultnande materialet under sig. Så uppkommer en äng i miniatyr där till exempel kustbaldersbrå, gräslök och gul fetknopp blommar. I fuktiga svackor finns det ofta fackelblomster, älggräs och videört. Svackorna kan också försumpas och i deras mosstäckte skjuter kråkbär, odon, kråklöver och till och med hjortron upp. De första träden som dyker upp är enar som kryper längs marken. De följs av rönn och vresiga tallar. Granen gömmer sig i svackorna som utbredda mattor.

Av faunan anländer insekterna först, inte alls frivilligt, utan förda av vinden. När skydds-, närings- och fortplantningsplatserna tilltar blir insektsarterna mångsidigare. Rätt tidigt kommer också fåglarna. Måsar, sjöfåglar och vadare gödslar skären effektivt. Största delen av skärgårdens fåglar finns där endast sommartid. De häckande bestånden av vitkindad gås, havsörn och skarv har ökat kraftigt under det här årtusendet, enligt många alltför mycket. Ejdern och silltruten har däremot gått tillbaka på grund av miljötrycket. En större besöksgrupp i skärgården än de häckande fåglarna utgörs av flyttfåglar på sin färd mot de arktiska områdena och som kan iaktas i sträck om ett tusental fåglar under de bästa dagarna i maj. På Finska viken kan man addera upp till hundratusentals alfåglar och sjöorrar på en kväll. Antalet vitkindade gäss och prutgäss kan också som bäst nå femsiffriga tal.

Bland däggdjuren erövrar ön av sorkar, som tidvis kan förstöra den unga öns växttäckning nästan helt. För många arter är denna miljö svår också annars. Fortplantningen är svår, stormar och isar förstör livsmiljöerna. Man överlever bara med seghet – och god tur. Å andra sidan trivs de största djuren, såsom älgen, bra

Havsörnen höll på att försvinna från Finland på 1970-talet. Idag kan närmare femhundra ungar födas per år. Häckningsområdena breder också ut sig från kusten mot det inre av landet.

på stora skogklädda öar i både den inre och den yttre skärgården, och drar ibland också till sig skärgårds-sinnade björnar.

Ju större ö, dess talrikare blir arterna och genvariationen ökar. På små öar finns det ofta bara ett tiotal kärlväxtarter, på medelstora kanske femtio, på större rentav över hundra.

Endemiska arter har inte hunnit uppkomma på öarna i Finlands havsområden, fastän sådana arter är typiska för många av världens öar. Våra öar har med tanke på arternas uppkomst alltför fort vandrat från utskären till den inre skärgården och slutligen till fastlandet. En viss artbildning på mikronivå har ändå skett – på öarna i havet växer ett fyrtiotal kärlväxtvarianter med drag som klart avviker från stamarterna i inlandet.

Vissa av de här underarterna gör reklam för sin hemtrakt redan i namnet: åländsk käringtand, bottenviksmalört, gultåtel (fi. pohjanlahdenlauha) och finnglim (fi. suomenlahdennurmikohokki).

Finland under vattnet

Staten Finland förfogar över ett område på 423 000 kvadratkilometer av jordklotets yta. Över en fjärdedel, ca 28 procent, är vatten. Havsområdenas areal är 84 900 km² inklusive den ekonomiska zonen, inlandsvattens 34 000 km². Det här landet under vatten är ordentligt större än de tretton minsta landskapen sammanlagt.

Kunskapen om Finland under vattnet har ökat avsevärt under de senaste åren. Här har i synnerhet VELMU, programmet för inventering av den marina undervattensmiljön, haft en aktiv roll. Undervattensvärlden i våra inlandsvatten har också blivit mer bekant för forskarna.

Sänkor, kullar, sten- och sandfält

Splitringen i vår urgamla berggrund tar sig uttryck i upphöjningar och sänkor i havsbotten, särskilt i Finska viken och i Skärgårdshavet. Stängselåsarna och krosszonernas kanjoner som fortsätter ut i havet ökar bottenvariationen. Öar stiger upp ur den här mosaiken i tusenhödade grupper.

I Bottenhavet har det urgamla berget fått ett täcke av stensediment, som jämnar ut havsbotten i synnerhet i de öppna havsområdena. Medel djupet i Bottenhavet är drygt 60 meter. Den djupaste punkten, 293 meter, ligger på den svenska sidan.

I Kvarken är vattendjupet till största delen under 25 meter. Botten täcks av blockartade moränformationer, som i stora mängder också sticker upp över ytan. I innerskärgården finns det

mer land än vatten, och vattenutbytet med det öppna havet är litet.

Vid Bottenvikens kust blir havet långsamt djupare, öarna är låga och ligger långt från varandra. Den yttre skärgården består i hög grad av morän, block, stenar och grus. På botten finns vidsträckt sandfält, som ställvis stiger upp och bildar nya öar.

Den mångformiga, hotade havsnaturen

Till Östersjöns ekosystem hör havs- och brackvattnenorganismer samt sötvattenarter. En del arter,

Det är viktigt att bevara mångfalden i havsnaturen, både under och över havsytan. Ett friskt ekosystem under vattnet förbättrar rekreativt värde och skapar goda förutsättningar för utvecklingen av näringarna i skärgårdsområdena.

Havstulpanen har penetrerat en cykel som har legat åtminstone ett par år i strandvattnet i Nordsjö. Det här rankfotade kräftdjuret kom till Östersjön redan under 1800-talets första hälft. Den nordliga gränsen för dess utbredningsområde ligger numera i Kvarken.

såsom blåstången, vissa vattenväxter och blåmusslorna, bildar samhällen av nyckelarter, av vilka hela det övriga organismsamhället är beroende. En betydande minskning av en nyckelart kan påverka hela ekosystemet.

Detaljerade undersökningar har gjorts exempelvis i Ingå skärgård i västra Finska viken. Av botten bestod 37 procent av berg, 22 procent av morän och 17 procent av gyttjelermark. Blåmusslor och havstulpaner täckte nästan alla hårda ytor ned till 20 meters djup. I de grundaste områdena förekom bland annat kräkel och bergborsting, av blåstång fanns bara några individer i dåligt skick.

Det finns många hot mot diversiteten i undervattensnaturen. Eutrofiering, skadliga ämnen och klimatförändring påverkar ekosystemen. Överfiske och främmande arter kan ändra näringsvävens struktur. Byggande av stränder, hamnar och vindparker, grustäkt och muddringar orsakar oåterkalleliga förändringar. Fartygs- och småbåtstrafiken samt utnyttjandet av havsområden för rekreation kan också belasta havsnaturen.

Sjöbottnarna har undersökts sedan länge

Den första djupkartan över inlandsvattnen gjordes för sjön Pyhäjärvi söder om Tammerfors 1856. Poeten och geografen Aaro Hellaakoski publicerade en relativt noggrann djupkarta över Saimen 1920. Arbetet med mätningarna löpte emellertid länge långsamt och placeringen av lodpunkterna på kartan var inexact.

Det finns sex sjöar i Finland där det största djupet överskrider 80 meter. Dessa är Päijänne (95 m), Enare (92 m), Suvasvesi (90 m), Saimen (86 m), Toisvesi samt Pääjärvi i Lammi (85 m). Enligt dykare finns det en liten djupgrop i Päijänne vid fjärden Ristiselkä på 104 meter. Vad fint om vi har en sjö som är över 100 meter djup!

På botten av sänkor avlagras det ständigt gyttja. Den består av materia som transporterats från sjöns avrinningsområde och av lämningar efter organismerna i sjön. En del av dem bevaras oförändrad under tusentals år. På så sätt lagras en historiebok på sjöns botten tillsammans med organismlämningarna, där händelserna för varje år har antecknats på ett tunt gyttjeblad.

Urlakningen av lin och andra fiberväxter ledde till den tidigaste eutrofieringen av vattnen, men i de stora sjöarna var dess betydelse ringa. Bland sänkningarna av insjöar har Saimen bland annat bevarat störfloden från sjön Höytiäinen 1859. Väl

bevarad är också cesiumtoppen från kärnolyckan i Tjernobyl 1986.

Klara och grumliga vatten

Siktdjupet har mätts under flera årtionden i de finska sjöarna och kustvattnen. Det beror särskilt på hur mycket humus, lerhaltig materia och alger vattnet innehåller. Som bäst kan syndjupet vara över tio meter, men redan 2,5 meter räcker för att vattnets status ska klassificeras som hög. I grumliga och humusförgade vatten kan siktdjupet underskrida en halv meter.

I största delen av Östersjön minskade siktdjupet tydligt under förra århundradet. I de finska kustvattnen minskade det i allmänhet från 8–9 meter till 4–5 meter. I Finska viken verkar den här negativa utvecklingen ha stannat upp, men i Bottnhavet och i Bottenviken fortsätter den. En central orsak är sannolikt den belastning som kommer med vattnet från vattendrag och som delvis härstammar från mänsklig verksamhet.

Inlandsvattnen är ofta naturligt gulbruna av humus. En hög järnhalt kan ibland ge vattnet samma färgnyans. Siktdjupet varierar i sjöarna under olika årstider – det är vanligen minst under tider av riklig algproduktion och grumliga tillrinningsvatten.

Av Finlands 50 största sjöar är två tredjedelar sådana vars siktdjup är mellan 1,5 och 3 meter. Siktdjup över fem meter har Enare, Suontee, Pyhäjärvi i Kides, Puruvesi och Juojärvi. Vissa små sjöar är tydligt klarare än de här, exempelvis Valkiajärvi i Kides, Sonnanen i Heinola och Simisjön i Raseborg.

Flodpärlmusslan (*Margaritifera margaritifera*) kan bli 15 centimeter lång. Den är en starkt hotad art. I Finland fridlystes den som första ryggradslösa djur 1955. Pärlmusslan kan bli närmare 200 år gammal.

KUSTAVIN KIRJALLISUUSHISTORIA

Artesanen Toive Lehtinen visar hur man spinner i Gustavs skärgårdslandskap. Hantverk ingår i programmet under litteraturveckan i Gustavs, som fått namn efter Volter Kilpi, liksom föreställningar av teatergrupper, konserter och en Kilpi-seglats. Huvudvikten ligger dock på föreläsningar med litterära teman.

Författarnas öar

*"Paista päivä, suuri päivä,
paista suurta sunnuntaita
saarelle suven iäisen."*

Ahosaari, där diktaren Eino Leino skrev dikten ovan, är en ö på en knapp hektar bland de fyra hundra öarna och holmarna i sjön Kukkia. Härifrån är det en halv kilometer till den största ön Evinsalo, och till fastlandet en knapp kilometer.

Öar och öbor förekommer i många finländska författares verk. Många författare har också själv bott eller semestrat på öar. Även om Väinö Linna inte var någon öförfattare, kände han också en dragning till öar eftersom han skrev: "Jag placerade holmar i sjön som inte finns i Kortejärvi, men jag tycker att de förskönar landskapet, så jag försökte förbättra det lite med dem."

Även om det centrala landskapet i Väinö Linnas trilogi Här under Polstjärnan är ett kärr skymtar sjön också fram många gånger. Förebilden för sjön är Kortejärvi i Urjala.

Eino Leino kom till Kukkia som sommargäst i juli 1914. Sulo och Hella Wuolijoki hade en villa på ön Ahosaari. Leino översatte Dante till finska och skrev diktsamlingen *Elämän koreus*. I en ingick dikten *Paista päivä!* ("Lys, sol") och också *Pilvinen päivä* ("Molnig dag"). Det fanns både sol och moln i Eino Leinos eget liv – på Ahosaari var det också meningen att vila och ta igen sig efter det intensiva sällskapslivet i Helsingfors.

Otto Manninen, diktaren från Puula

Rämiäinen är en ö på över 200 hektar i sjön Puula, i sydvästra kanten av Simpiänselkäfjärden. En djup vik skjuter in mot ön, där det också finns ett träsk och flera klippiga backar. Intill en sådan backe, vid berget Kotavuori, lät Otto Manninen och Anni Swan bygga sitt sommarnöje i början av 1910-talet. För Manninen var Puula rena hembygden, för han kom från byn Hokka i Kangasniemi, norr om Puula.

Författarparet Otto Manninen och Anni Swan lät bygga sitt sommarhem på ön Rämiäinen i sjön Puulavesi.

Den unga Anni kom som nygift till ön för första gången i juli 1905: "... till Rämäinen. Hu, ett sånt fult namn! Men desto lummigare, desto mer förtju-sande var ön mot vars strand vi rodde."

Sommaren 1905 utkom också Manninens första diktsamling. Han filade omständligt på sina dik-ter och lämnade slutligen mycket osagt. Sitt mest omfattande arbete som författare gjorde Manni-nen som översättare till finska, bland annat över-satte han Homeros, Goethe och Molière.

Eino Leinos kända dikt *Nocturne* anknyter till landskapet kring Puula, dock inte till ön Rämä-inen. Leino åtnjöt under många somrar familjen Manninens gästvänlighet i Ottos hemgård. Från vindsrummets fönster kunde man skymta Puula. De nattliga stämningarna i *Nocturne* såg dagslju-set sommaren 1903.

Med havet som granne

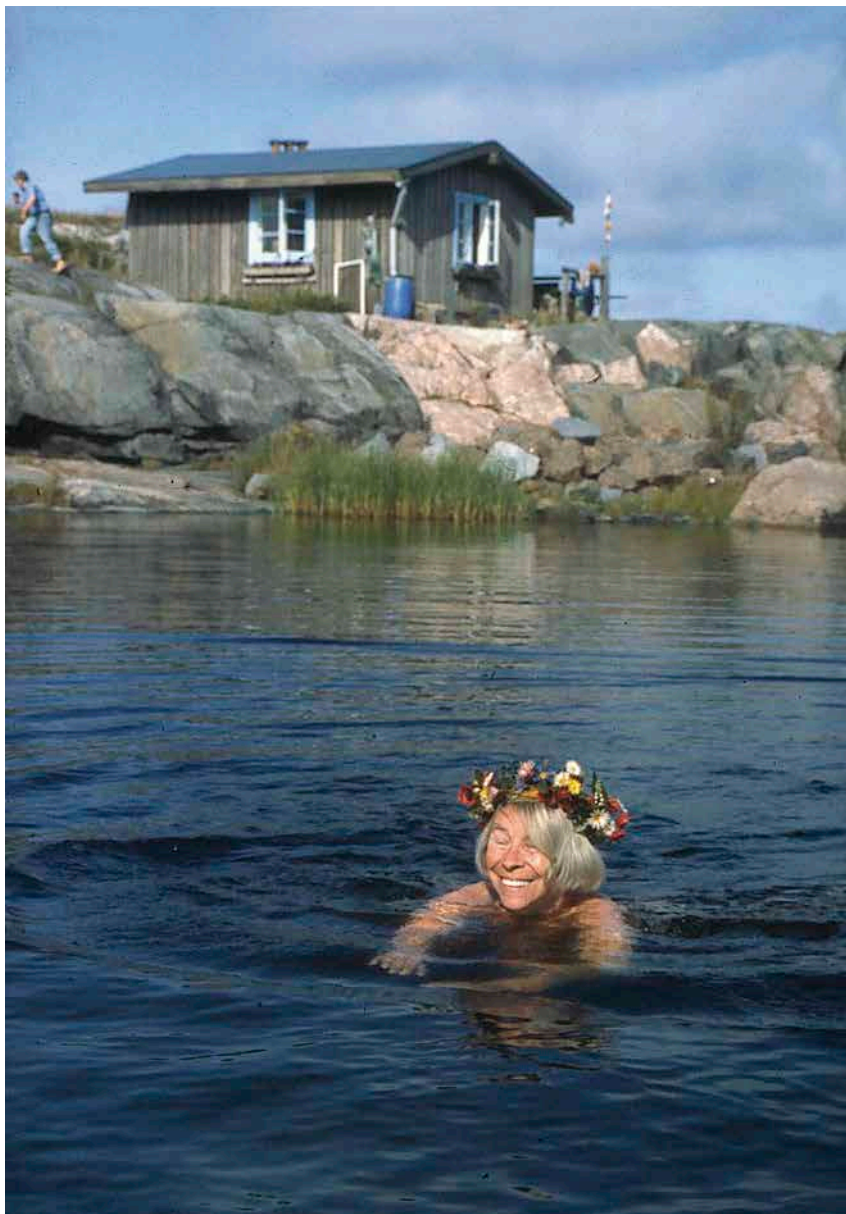
Vår havsskärgård och livet där har skildrats i tal-rika skönlitterära verk. De flesta tidiga författare levde själva på grund av sitt arbete i skärgården. En av dem är Elis Selin, som verkade som präst i Hitis. I hans verk är havet i hög grad en symbol för frihet, driftighet och djärvhet, men de dagliga prövningarna framhävs också.

Bland enskilda årtionden kan man i skärgårdslitteraturen lyfta fram 1970-talet. Är det en slump att strukturomvandlingen just under detta årti-onde pågick som kraftigast i skärgården? År 1974 utkom Benedict Zilliacus *Utöar*. Där rör sig Zilli-acus med båt i Skärgårdshavet och berättar om invånarnas liv. Boken är illustrerad av Henrik Tik-kanen.

Samma år översattes den åländska författa-ren Anni Blomqvists bok *Vägen till Stormskäret* till finska. Den hade kommit ut på svenska 1968. Den femdelade serien om Stormskäret utspelar sig på 1800-talet och är en utvecklingsberättelse om skärgårdsflickan Maja.

En annan åländsk författare, Ulla-Lena Lund-berg, gav 1976 ut en reportagebok om sin hem-trakt, *Kökar*. Lundbergs böcker beskriver olika delar av världen, men hon har flera gånger åter-vänt till skärgårdstemat. Hennes bok *Is* vann Fin-landiapriset 2012.

Den internationellt mest kända öförfattaren är Tove Jansson. Hon vistades i skärgården under nästan alla somrar under barn- och ungdomen och blev bekant med skärgårdslivet. Moderns släkt hade en villa i Stockholms skärgård och

PER OLOV JANSSON / MOOMIN CHARACTERS

familjen tillbringade många somrar på ön Pel-linge i östra Finska viken. Där ritade Tove sin för-sta muminfigur på dörren till utedasset. Orsaken var ett gräl med brodern Lasse, och bilden före-ställde "den fulaste varelse hon kunde tänka sig".

Senare blev Tove bekant med skäret Klovharu i utkanten av Pellinge i Borgå skärgård.

Största delen av våra skärgårdsförfattare har skrivit på svenska. Det mest kända undantaget torde vara Volter Kilpi, vars *Alastalon salissa* (I salen på Alastalo, övers. T.Warburton 1997) kom ut 1933. Det här verket, där Kilpi utnyttjar en teknik med inre monologer, medvetandeström, består av över 900 sidor, men handlingen omspannar bara sex timmar. Verket ingår i en tredelad skärgårds-serie som är förlagd till Gustavs. De övriga delarna är novellsamlingen *Pitäjän pienempiä* (Socknens mindre) och romanen *Kirkolle* (*Till kyrkan*).

Tove Jansson tillbrin-gade nästan 30 somrar på skäret Klovharun i Pel-linge skärgård utanför Borgå.

Ålands sjödagar är ett kustkulturevenemang med ett besökarantal som närmar sig landskapets folkmängd.

Örekord

Största ön i havet: Fasta Åland (685 km²)

Märket är ett litet skär känt för sin fyr mitt i den norra delen av Ålands hav. Skäret är ungefär 350 m x 150 m stort. Det delas itu av gränsen mellan Finland och Sverige.

Största insjö-ön: Soisalo (1 638 km²). Världens näst största ö belägen i en insjö, den största är Manitoulin Island i Huronsjön (2 766 km²).

Största ön i en älv: Kiettare i Kumo älv (18 km²).

Västligaste ön: Märket (Hammarland), 19° 08' 02". Också Finlands västligaste punkt.

Ostligaste ön: Namnlös holme i Virmajärvi i Ilomants, 31° 35' 20". Finlands ostligaste punkt.

Sydligaste ön: Bogskär (Kökar), 59° 30' 10". Finlands sydligaste punkt.

Nordligaste ön: Namnlös holme i Tana älv väster om Nuorgam, 70° 04' 06". Den är belägen bara 2,5 km söder om Finlands nordligaste punkt.

Högst belägna ön: Det finns en liten holme på över en kilometers höjd. Den ligger i fjällen i Lapska armen i en tjärn vid källorna till älven Urtasjoki. Tjärnen ligger på 1025 meters höjd över havsytan

Största sjön på en ö: Kulkemus på ön Partalansaari, med arealen 583 ha. Det finns över tio öar och holmar i Kulkemus, den största är Ukonsaari (12 ha).

Största ön i en insjö på en ö: Sjön Saamaisjärvi på ön Soisalo har en ö på 76 hektar vid namn Halolansaari. På den finns inga sjöar, och man känner inte heller till några sjöar på andra öar i sjöar på öar.

Största älven på en ö: Vaahtovanjoki vattendrag på Soisalo är 118 km² stort. På området finns 45 sjöar med cirka 50 öar. På hela Soisalo finns över 700 sjöar och dessa har ett par hundra öar.

Högsta ön: Den högsta punkten, Vuoriainen, på Enares största ö Mahlatti höjer sig 136 meter över sjön. Sjön Pielinens största ö, Paalasmaa, förlorar med fem meter och ön Judinsalo i Päijänne med nio. Fasta

PERKA VÄISÄNEN / FINLANDS FYRSÄLLSKAP

HARRI NURMINEN

Enare (på enaresamiska Aanaarjävri) är den tredje största av våra insjöar. Dess areal är 1 084 kvadratkilometer, och den har 3 318 öar och holmar. Det finns mycket laxfiskar i sjön: lax, öring, röding, kanadaröding, sik, siklöja (mujka) och harr. En stor del av bestånden är numera utplanterad.

ANTERO JÄRVINEN

I sunden vid Nyslott förekommer Stor-Saimens starkast strömmande vatten. Det här visste redan de som byggde Olofsborg på 1400-talet. Platsen var lätt att försvara också på vintern, när de omgivande vattnen inte frös till ordentligt.

Ålands högsta punkt, Orrdalsklint, ligger 129 m över havet och Åland är alltså Finlands tredje högsta ö.

Östersjöns högsta ö är Mjältön, som ligger vid Höga Kusten i Sverige och sträcker sig till 236 meter över havet. Lounatkorkea ("Sydvästhöjden") på Hogland är 176 meter hög.

Örikaste sjöar: Om Stor-Saimen uppfattas som en enda sjö, uppgår antalet öar till rentav 17 216. Enare träsk har 3 318 öar, Päijänne 1 886. Stor-Saimen är rikast på öar i världen; insjön Woods på gränsen mellan Förenta Staterna och Kanada har 14 742 öar. Sveriges största sjö Vänern har 12 285 öar.

Alla Finlands fjällsjöar ligger i Lapska armen. Sjön Riimmajärvi ligger 677 meter över havsytan. Vid stranden av den ligger en legendarisk ödestuga, Urtashotelli.

Utgivare: Skärgårdsdelegationen, arbets- och näringsministeriet
Text: Esko Kuusisto
Översättning: Lingsoft Language Services Oy
Layout: Jyrki Heimonen/Aarnipaja Ky
Tryckning: Forssa Print, Forssa 2015

BAKFRÄMENS BILDER: ANTERO AALTONEN, JARI KOSTET OCH MARKKU SAHA / LEUKU

www.tem.fi/skargard • www.tem.fi/saaristo • www.tem.fi/island

Skäringsdelegationen, arbets- och näringsministeriet, PB 32, 00023 STATSRÅDET

